

Міністерство освіти і науки України
Національний технічний університет
«Дніпровська політехніка»
МІБО

Кафедра перекладу

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА
кваліфікаційної роботи ступеню магістр

студента **Руденко Д.О.**
академічної групи **035м-18в**
спеціальності **035 Філологія**
спеціалізації

за освітньо-професійною програмою вищої освіти «Германські мови та літератури (переклад включно)», перша - англійська

на тему: «Особливості застосування інтерактивних технологій при розвитку педагогічної майстерності студентів магістратури»

Керівники	Прізвище, ініціали	Оцінка за шкалою		Підпис
		рейтинговою	інституційною	
кваліфікаційної роботи	доц. Кабаченко І.Л.			
розділів:				
1.Теоретичний				
2.Практичний				

Рецензент	доц. Нестерова О.Ю.			
------------------	---------------------	--	--	--

Нормоконтролер	доц. Орел М.В.			
-----------------------	----------------	--	--	--

Дніпро
2019

ЗАТВЕРДЖЕНО:
завідувач кафедри
перекладу

_____ Введенська Т.Ю.
(підпис) (прізвище, ініціали)

«_____» грудня 2019 року

ЗАВДАННЯ
на кваліфікаційну роботу
ступеня магістр

студенту **Руденко Д.О.** академічної групи **035М-18в**
(прізвище та ініціали) (шифр)
спеціальності **035 Філологія**
спеціалізації

за освітньо-професійною програмою вищої освіти «Германські мови та літератури (переклад включно) », перша - англійська

на тему: «Особливості застосування інтерактивних технологій при розвитку педагогічної майстерності студентів магістратури»

затверджену наказом ректора НТУ «Дніпровська політехніка» від

Розділ	Зміст	Термін виконання
<i>Теоретичний</i>	<i>На основі матеріалів виробничих практик, інших наукових джерел розробити гіпотезу дослідження, визначити його мету та завдання, проаналізувати існуючі підходи до вивчення проблеми, яка досліджується</i>	1.10.2019
<i>Практичний</i>	<i>Розробити та обґрунтувати методи практичного аналізу обраних прикладів, зробити змістовні висновки щодо труднощів перекладу лінгвістичних явищ</i>	5.12.2019

Завдання видано

_____ (підпис керівника)

Кабаченко І.Л.
(прізвище, ініціали)

Дата видачі

02.09.2019

Дата подання до екзаменаційної комісії

13.12.2019

Прийнято до виконання

_____ (підпис студента)

Руденко Д.О.
(прізвище, ініціали)

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. СУТНІСТЬ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	6
1.1 Педагог як суб'єкт педагогічної діяльності.....	6
1.2 Портрет сучасного педагога: його професійні знання, уміння, здібності і якості.....	11
1.3 Педагогічна майстерність та її елементи	19
1.4 Педагогічне спілкування як засіб професійної педагогічної діяльності.....	23
1.5 Інтерактивні технології як засіб розвитку педагогічної майстерності.....	40
Висновки до розділу 1.....	46
РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПРИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ СТУДЕНТІВ МАГІСТРАТУРИ.....	49
2.1.Результати педагогічного експерименту констатувального типу.....	49
2.2.Методика проведення формувального педагогічного експерименту.....	53
Висновки до розділу 2.....	71
ВИСНОВКИ.....	73
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	75
ДОДАТКИ.....	81

ВСТУП

Актуальність даної роботи характеризується важливістю підготовки магістрів педагогічних спеціальностей та обумовлена активним входженням України в європейський освітній простір, необхідністю модернізації системи вищої освіти, забезпечення її висококваліфікованими науково-педагогічними кадрами, здатними здійснювати професійну підготовку нової генерації фахівців для різних галузей виробництва, відповідно до сучасних запитів особистості, суспільних потреб і світових стандартів.

В основу підготовки магістрів повинні бути покладені індивідуальна і дослідницько-орієнтована парадигми, а саме професійний компонент освітньо-професійної програми підготовки магістрів повинен бути спрямований на розкриття індивідуальних професійно значимих здібностей і якостей студента магістратури з метою його професійного саморозвитку, самовдосконалення та самореалізації як професіонала у сфері вищої освіти: організатора, діагноста якості освітніх послуг, менеджера. В результаті такої підготовки з'являться фахівці, які зможуть, ґрунтуючись на сучасній філософії вищої освіти, ефективно організовувати та здійснювати на практиці науково-дослідну, навчально-методичну, моніторингову та інноваційно-педагогічну діяльність у вищій школі, освітню, організаційно-педагогічну й виховну роботу із студентською молоддю у вищому навчальному закладі.

Об'єктом дослідження даної роботи є процес розвитку педагогічної майстерності студентів магістратури.

Предметом даного дослідження є специфіка застосування інтерактивних технологій при навчанні студентів магістратури педагогічної майстерності.

Мета дослідження – описати особливості застосування інтерактивних технологій розвитку педагогічної майстерності студентів магістратури.

Відповідно до мети роботи були сформульовані наступні **завдання**, вирішення яких спрямоване на всебічне розкриття теми і досягнення поставленої мети:

1. проаналізувати наукові точки зору на проблему застосування інтерактивних технологій при розвитку педагогічної майстерності студентів магістратури;

2. визначити особливості застосування інтерактивних технологій при навчанні студентів магістратури педагогічної майстерності;

3. розробити комплекс інтерактивних методик, спрямованих на поліпшення розвитку навичок викладання у студентів магістратури при розвитку педагогічної майстерності та перевірити їх ефективність на практиці.

У даній роботі в якості основних використовуються наступні **методи дослідження**: описовий та порівняльний методи, педагогічний експеримент, що реалізовані через комплекс більш конкретних методів і прийомів аналізу.

Наукова новизна даної роботи полягає в розробці комплексу інтерактивних методик при розвитку педагогічної майстерності студентів магістратури.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що результати можуть бути використанні при розробці уроків з методики викладання іноземних мов для студентів вищого навчального закладу.

Структура роботи. Дипломна робота складається зі вступу, двох розділів та двох висновків, списку використаних джерел та додатків.

Апробація роботи. Основні практичні результати дипломної роботи викладені в публікації “Особливості застосування інтерактивних технологій при розвитку педагогічної майстерності студентів магістратури” за матеріалами доповіді на Всеукраїнській науково-технічній конференції “Молодь: наука та інновації - 2019”, Дніпро, НТУ “ДП”.

РОЗДІЛ 1. СУТНІСТЬ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1.1 Педагог як суб'єкт педагогічної діяльності

Кожна професія є системою, що історично розвивається, трансформується відповідно до культурно-історичних змін; сферою самореалізації особистості; реальністю, яка творчо формується суб'єктом праці. Вона надає людині певного соціального статусу, потребує спеціальної підготовки, постійної перепідготовки, підвищення кваліфікації. Такою і є діяльність педагога [6, 467].

Позиція педагога завжди специфічна. Педагогічний працівник – це людина, що скерована в майбутнє, формує у молодих людей активне і відповідальне прагнення оновлення світу, у якому вони живуть [19, 41].

Педагогічна професія – одна з найдавніших, вона виникла на ранніх етапах розвитку людства у зв'язку з потребою передати набутий досвід. Необхідність підготовки нових поколінь до трудової діяльності зумовила виокремлення навчання і виховання у самостійну галузь [48, 12].

Педагог має справу з конкретними людьми – своїми вихованцями, проте його завдання не лише особистісно, а й суспільно зумовлене – підготовка нових поколінь до активної участі в житті суспільства, з метою включення (вклинювання) них у різні сфери життя (розвивати науку, мистецтво, виробляти продукцію, поширювати досвід). Саме тут, в освіті, у згорнутому вигляді молоді покоління проходять попередній шлях людства і засвоюють ті результати, яких воно досягло впродовж тисячоліть [26, 17].

Педагогічна діяльність – вид соціокультурної діяльності, спрямованої на передачу накопичених людством культури й досвіду від старших поколінь молодшим, створення умов для їх всебічного гармонійного розвитку та підготовку до виконання певних соціальних ролей у суспільстві. Професійно-педагогічна діяльність, як і будь-яка діяльність, містить у собі мету, об'єкт,

суб'єкт, результат і сам процес діяльності [6, 468].

Основою педагогічної діяльності є спільна діяльність людей (суб'єкт-суб'єктна взаємодія), у процесі якої кожен суб'єкт засвоює загальнолюдський досвід, історично сформовані суспільні, педагогічні, комунікативні, моральні та інші цінності, знання й способи дій; формує себе як особистість. Отже, суб'єкти педагогічної діяльності (педагог і учень) – це носії активного, діяльного, перетворювального начала [6, 467].

Метою професійної діяльності педагога є створення умов для всебічного гармонійного розвитку особистості учня, його самореалізації, розкриття індивідуальності, творчого потенціалу. Педагог має усвідомлювати унікальність і неповторність учня як індивідуальності, зважати на складність і неоднозначність процесу його становлення, свою відповідальність як фахівця.

І хоча головне завдання педагога – навчати і наставляти не змінювалося з плином часу, за змістом самого навчання і виховання можна побачити, як ускладнюються функції педагога [6, 468]:

1. Термінальні, або функції-цілі (пов'язані із стратегічними напрямками педагогічної діяльності, відображають її сутнісні цілі та завдання):

– навчальна функція сприяє оволодінню учнями системою знань, необхідних для життя в сучасному суспільстві, їх постійному оновленню, поглибленню, розширенню, удосконаленню та закріпленню;

– виховна функція забезпечує оволодіння учнями теоретичними надбаннями людства, сприяє формуванню моральних якостей, які зумовлюють нормативну поведінку людини, успішну адаптацію в певному соціокультурному, освітньому середовищі. Її реалізація передбачає формування системи ставлень, переконань, культури взаємодії з оточенням;

– розвивальна функція покликана створювати можливості для контролювання й спрямування психічного, особистісного розвитку учнів;

- функція життєзабезпечення пов'язана з формуванням умов для особистісної самореалізації, задоволення базових потреб педагога та його вихованців;

- функція соціалізації зорієнтована на підготовці учнів до встановлення взаємних стосунків з людиною, колективом, реальним соціальним середовищем.

2. Тактичні, або функції-засоби (сприяють успішній реалізації стратегій, обслуговують всю сукупність стратегічних функцій):

- інформативна функція забезпечує повноцінний обмін повідомленнями, нормативами поведінки, описами вимог щодо ставлення до цього учня інших учнів тощо, виконання та дієвість всіх стратегічних напрямів навчально-виховного процесу;

- експресивна функція передбачає обмін необхідними емоційними станами між партнерами. Тобто доступно, цікаво, емоційно-виразно й яскраво передана інформація викликає “обмін емоціями”, однак сила впливу педагога настільки велика, що його погляди та ідеї, підсилені емоціями та переживаннями, можуть позбавити учнів здатності до тверезого обмірковування;

- смислоутворювальна функція сприяє привнесенню сенсу в усі аспекти навчального процесу, розкриттю загальнолюдських, загальнокультурних смислів та професійної й індивідуальної значущості педагогічних дій;

- діагностична функція передбачає постійний зворотний зв'язок, який дає змогу “зчитувати” й аналізувати відповідну інформацію, характеризувати емоційно-вольові стани через зовнішні прояви, робити певні висновки. Ефективність педагогічної діяльності залежить від опанування педагогом інформації про стан, рівень знань, вихованість, розвиток учня, ступінь його поінформованості, наявність недоліків і прогалин у знаннях;

– індивідуалізаційна функція задовольняє індивідуальні особливості учня, його прагнення, бажання залежно від здібностей, інтересів, можливостей шляхом використання різноманітних форм, методів, технологій навчання і виховання;

– спонукальна функція передбачає пошук шляхів переведення учня у позицію суб'єкта власної життєдіяльності, спонукає його до активності, саморозвитку, самовиховання, самореалізації;

– прогностична функція передбачає опрацювання можливих змін, що відбуваються з учнем – їх слід виявляти, аналізувати їх тенденції, екстраполювати отримані результати на моделювання подальшого його розвитку;

– культурологічна функція надає змогу педагогу, який має бути взірцем втілення культурних надбань суспільства, носієм загальнолюдських ідеалів, демонструвати рівень особистісної культури, спонукати учнів до наслідування значущих соціально-культурних стандартів поведінки;

– психотерапевтична функція забезпечує глибоке розуміння педагогом особистості учня, надання йому у разі необхідності психологічної допомоги, попередження конфліктів, нівелювання або компенсування їх негативних впливів;

– рекреаційна функція передбачає визначення адекватного рівня навантаження учнів, можливість його зниження, вчасність відтворення фізичних та психічних сил.

3. Операціональні, або функції-прийоми (обслуговують кілька функцій-інструменталій, хоча в певних межах можуть бути пов'язані з тією чи іншою педагогічною стратегією або тактикою):

– функції вимірювання та оцінювання забезпечують поєднання процесу виокремлення сукупності конкретних еталонів та прийомів визначення необхідних параметрів з висновками на основі здійснених певних узагальнень. Отримання якісно-кількісних показників сприяє конкретизації

процесу порівняння. Реалізується через пошук, удосконалення інформативних форм і технік вимірювання важливих показників;

- методична функція полягає у зіставленні мети і засобів педагогічної діяльності з її результатами, визначення їх ефективності, виявлення недоліків та прогнозування майбутнього з урахуванням результатів аналізу попередніх реалій за наявності зворотного зв'язку;

- управлінська функція полягає у спрямуванні учнів в необхідному напрямі. Керівництво діяльністю учнів, привчання учнів до самоврядування є необхідними складовими процесу навчання;

- координаційна функція полягає у передбаченні, узгодженні дій учасників педагогічного процесу, внесенні змін у власну діяльність, діяльність учнів, її результати;

- функція самоствердження сприяє усвідомленню учнем власного “Я”, відчуттю власної особистісної значущості, формуванню адекватної самооцінки і перспектив особистості, рівня домагань;

- функція формоутворень полягає у правильному підборі засобів педагогічної комунікації. Відповідне зовнішнє оформлення вербальних висловлювань, невербальних проявів тощо, залежно від характеру педагогічної діяльності, умов її здійснення, особистісних якостей учителя й учнів, надає цілям, змісту, завданням, намірам певної форми, в якій вони втілюються.

На думку А.І. Кузьмінського: “Мету педагогічного впливу завжди планують як певні ефекти просування, змін особистості учня. Педагог завжди прагне того, щоб сформувати ті “внутрішні основи” (знання, переконання, методи дії), котрі дали б змогу його вихованцеві надалі самостійно керувати своєю майбутньою діяльністю ” [40, 21].

Загальна стратегія педагогічного фахівця – його надзавдання – полягає в тому, щоб залучити учня до активної і самостійної діяльності, сформувати його як суб'єкта навчальної діяльності [43, 54].

Таким чином, важливу роль у досягненні цих результатів відіграє

особистість педагога. Його фахова компетентність зумовлена рівнем розвитку професійної самосвідомості, індивідуально-типовими особливостями і професійно значущими якостями.

1.2 Портрет сучасного педагога: його професійні знання, уміння, здібності і якості

Педагогічні знання, здібності, вміння і навички формуються і розвиваються впродовж усього процесу підготовки і діяльності педагога. Справжній педагог завжди є людиною, яка вчиться і завдяки цьому відкриває в собі все нові можливості, реалізує їх під час викладання свого предмета, стимулювання навчальних старань, повсякденного виховання учнів. Часто до праці над собою його спонукають проблеми, що виникають у процесі роботи. В діяльності він перевіряє, на що здатний, здобуває визнання своїх колег, учнів і їх батьків [48, 34].

Педагогічна діяльність має безперервний, динамічний характер. Їй притаманні [6, 471]:

1. цілісність – реалізує її головну функцію – формування всебічно розвиненої, гармонійної особистості учня; комплексний підхід до виховання, забезпечуючи єдність всіх його напрямків; співдружність педагогічних, учнівських, батьківських та трудових колективів, взаємодії школи, сім'ї та громадськості у вихованні; гармонійне поєднання різноманітних видів діяльності: навчальної, виховної, громадської, методичної, наукової, самоосвітньої;

2. варіативність – відсутність жорсткої детермінованості подій;

3. дія водночас у кількох вимірах – прогнозування подій, спонтанне поточне реагування, зіставлення прогнозу з фактичним перебігом подій, внесення коректив, ретроспективний аналіз;

4. інтегративність – кожна подія шкільного життя є проекцією багатьох систем;

5. багаторівневість взаємодії – вчитель має мобілізувати учня на спільні дії, стимулювати його активність, особисту відповідальність, керувати діяльністю;

6. постійне пізнання – ситуації, учня, себе, соціального оточення, умов взаємодії.

Цілі й завдання педагогічного фахівця завжди нестандартні, нешаблонні та творчі.

Тобто, педагог повинен бути людиною з високим рівнем професійної культури, яка виявляється у здатності знаходити задоволення в праці; творчій діяльності, спрямованій на формування особистості учня; оволодінні культурною спадщиною, в особистих моральних якостях. Засвоєні педагогом культурні багатства втілюються в його діяльності, поведінці, у ставленні до світу та самого себе [48, 31].

Педагог повинен прагнути до духовного збагачення учнів, поважати невичерпність і унікальність кожної людської особистості, організувати педагогічний процес як духовну взаємодію в умовах психологічного комфорту, інтелектуальної співпраці, співтворчості, діалогової культури, поєднувати педагогіку впливу з педагогікою взаємодії і фасилітації (лат. *facilitate* – стимулювати, активізувати), що забезпечують взаємозбагачення, гармонійний розвиток і саморозвиток суб'єктів педагогічного впливу. Бути фасилітатором – означає сприяти гармонізації особистості учня, допомагати йому, актуалізувати потребу в особистісному зростанні, розвивати здатності до творчої адаптації та само змін [53, 107].

Специфіка педагогічної діяльності фахівця полягає у тому, що він взаємодіє з учнями, яким властиві різноманітні інтереси. Це вимагає від нього володіння системою професійних знань, яку утворюють [6, 477]:

– загальнокультурні знання (знання про людину, її становлення, розвиток у реальній соціокультурній дійсності; спеціальні знання з

культурології, соціології, етики, естетики, деонтології, економіки, права, управління);

– психологічні знання (знання загальних характеристик особистості: спрямованість, характер, темперамент, здібності та ін.; особливостей перебігу психологічних процесів (мислення, пам'ять, уява та ін.); методів психологічного дослідження закономірностей навчання і виховання: психологічні основи навчання і виховання; закономірностей і особливостей вікового розвитку учнів, особливостей засвоєння навчального матеріалу відповідно до індивідуальних та вікових характеристик; особливостей навчально-пізнавальної та комунікативної діяльності учнівського колективу, конкретного учня, взаємодії і спілкування; уміння застосовувати набуті знання у педагогічній діяльності, володіння способами і прийомами психічної саморегуляції, технологіями подолання професійної деструкції, рефлексією);

– педагогічні знання (знання основних теорій формування і розвитку особистості, провідних ідей і закономірностей цілісного педагогічного процесу, законів, принципів педагогіки і психології, основних форм діяльності тощо; конструювання навчально-виховного процесу; вирішення практичних завдань навчання і виховання в конкретних умовах; знання про основні напрями і зміст праці вчителя, сутність і особливості професійно-педагогічної діяльності, розвиток педагогічної і психологічної науки, професійну підготовку, позитивні та негативні сторони своєї професійної діяльності, особистісні якості з професійно-педагогічного вдосконалення, та ін.);

– знання з методики викладання предметів, методики виховної роботи, дидактики (підготовка і проведення уроків, організація діяльності школярів), знання педагогічної техніки (способів вирішення педагогічних задач і ситуацій, проведення дослідницької роботи), необхідні для організації і ефективної взаємодії у педагогічному процесі.

Професійні знання поглиблюють, спрямовують і організують індивідуальний досвід педагогічного фахівця, допомагають осмислити його в

системі соціального досвіду, відкривають можливості для його вдосконалення і розвитку [6, 478].

Отже, внутрішнє життя педагога має орієнтуватися на самовдосконалення.

Вагомим для педагога є також наявність педагогічних здібностей.

Педагогічні здібності – сукупність психічних особливостей педагога, необхідних для успішного оволодіння педагогічною діяльністю, її ефективного здійснення [6, 481].

Основними їх показниками є швидкість, надійність і легкість засвоєння педагогічної діяльності. Систему педагогічних здібностей утворюють [6, 482] :

1. організаційні здібності (виявляються в умінні організувати учнів, розподілити між ними обов'язки, спланувати власну діяльність і діяльність учнів, організувати й оцінити її та ін.);

2. дидактичні здібності (передбачають конкретні уміння підібрати і підготувати навчальний матеріал, наочність, технічні засоби навчання; доступно, ясно, виразно, переконливо і послідовно викладати навчальний матеріал; стимулювати розвиток пізнавальних інтересів, духовних потреб та ін.);

3. перцептивні здібності (виявляються в толерантності, чутливості до особистості, здатності сприймати й розуміти іншу людину, її психологічний стан за зовнішніми ознаками; професійній проникливості, пильності, інтуїції та ін.);

4. комунікативні здібності (передбачають наявність потреби в спілкуванні, здатність налагоджувати контакти з учнями, їх батьками, колегами, керівниками навчального закладу; здатність викликати позитивні емоції у співрозмовника і відчувати задоволення від спілкування; здатність до співпраці, що виявляється в допомозі учням усвідомити свою своєрідність як необхідну для спілкування цінність);

5. сугестивні знання (виявляються в емоційно-вольовому впливі на учнів);

6. дослідницькі знання (уміння пізнати й об'єктивно оцінити педагогічні ситуації, процеси);

7. науково-пізнавальні знання (здатність до засвоєння наукових, фахових знань).

До педагогічних здібностей також належать [6, 483]:

1. висока працездатність, динамізм особистості (здатність активно впливати на іншу особистість);

2. емоційна стабільність (володіння собою, самоконтроль, саморегуляція);

3. оптимістичне прогнозування (передбачення розвитку особистості з орієнтацією на позитивне в ній);

4. креативність (здатність до творчості, генерування нових ідей, уникнення традиційних схем, оперативне вирішення проблемних ситуацій);

5. впливовість (здатність впливати на психічний і моральний світ вихованців в певному напрямі, зближуватися з ними, здобувати довіру, любов і повагу, глибоко проникати у їх внутрішній світ, конструювати, проектувати його) тощо.

Комплекс таких здібностей є важливою передумовою успішного оволодіння педагогічною професією.

Теоретична і практична підготовка до педагогічної діяльності дає змогу вчителю набути такі професійні вміння[51, 63]:

– інтелектуальні вміння виявляються у здатності ефективно виконувати операції логічного мислення;

– аналітичні вміння виявляється в узагальненому вмінні педагогічно мислити, знаходити способи оптимального вирішення педагогічних проблем;

– прогностичні вміння, що виявляються у прогнозуванні педагогічного процесу та образу кінцевого результату діяльності, складанні плану дій;

- проєктивні вміння полягають у конкретизації та обґрунтуванні педагогічного прогнозування в планах навчання і виховання;
- рефлексивні вміння виявляються в уміннях вчителя аналізувати власну професійну діяльність;
- мобілізаційні вміння виявляються у розвитку інтересу, формуванні мотивації до навчального процесу, стимулюванні до саморозвитку й творчості;
- інформаційні вміння передбачають отримання, систематизацію знань, їх адаптацію до педагогічного процесу;
- розвиваючі вміння спрямовують взаємодію з учнями задля створення умов для всебічного розвитку їх особистості;
- орієнтаційні вміння спрямовані на формування ціннісних установок особистості, її світогляду;
- перцептивні вміння виявляються в загальному умінні сприймати й розуміти партнерів по взаємодії;
- комунікативні вміння спрямовані на встановлення психологічного та педагогічно доцільного контакту зі співрозмовниками, та відносин з ними.

Професійні якості педагога, в свою чергу, віддзеркалюють єдність професійного та особистісного компонентів педагогічної діяльності [6, 482]. Врахування і прогнозування їх впливу є необхідною умовою успішності педагогічної діяльності.

Професійні якості – індивідуальні особливості суб'єкта діяльності, що впливають на дефективність та успішність і є стійкими, суттєвими, рівноцінними та вираженими [51, 78].

До професійних якостей відносять [6, 482]:

- професійне мислення: аналітико-конструктивний склад, самостійність та критичність мислення, гнучкість, динамічність, продуктивність, творчість, відкритий тип пізнавального ставлення, ерудиція, установка на засвоєння системи знань, передового педагогічного досвіду і всіх надбань світової та національної культури;

– професійну спрямованість: соціальна активність, настанова на виконання замовлення суспільства щодо формування особистості дитини; ставлення до професії, що виявляється в системі мотивів, особистісних смислів і цілей, принциповість, високий рівень професійної мотивації, адекватна самооцінка, адекватний рівень домагань, цілеспрямованість, гуманістична спрямованість, ідейна переконаність, позитивне ставлення до себе;

– експресивні якості: емоційно-вольова стабільність, стійкість до стресу, оптимізм, емоційна сприйнятливість, витримка, оптимістичність, самоконтроль;

– організаційні якості: відповідальність, працездатність, дисциплінованість, ініціативність, вміння організувати себе, наполегливість;

– комунікативні якості: контактність, емпатійність (уміння співпереживати оточуючим, оцінювати різноманітні ситуації з їх позицій, здатність виявити своє розуміння), терпимість, тактовність, рефлексивність (здатність людини уявити собі, як її сприймають інші), толерантність.

До професійних належать і якості, набуті у процесі професійної підготовки, пов'язані з отриманням спеціальних знань, умінь, способів мислення, методів діяльності: володіння предметом викладання, методикою його викладання, психологічна підготовка, загальна ерудиція, широкий культурний кругозір, педагогічна майстерність, володіння педагогічними технологіями, захопленість наукою, любов до професії, що виражається у відданості своїй справі, бажанні працювати, наполегливості, дисциплінованості, радості від досягнення навчальних і виховних результатів, постійному підвищенні вимогливості до себе, власної педагогічної кваліфікації [52, 64].

Не останню роль відіграють саме особистісні якості педагога.

Особистісні якості педагога – якості, які виявляються у фаховій діяльності, професійних зв'язках, спілкуванні, визначають поведінку педагога і характеризують його як фахово самодостатню, відповідальну особу [6, 483].

У своїй сукупності ці якості формують передумови для створення сприятливих відносин у педагогічному, учнівському колективах, ефективної педагогічної діяльності. Найважливішими серед них є [6, 483]:

1. людяність;
2. співчуття;
3. гуманність у помислах і діях;
4. віра в людину, у своїх вихованців
5. оптимізм;
6. позитивна емоційна налаштованість;
7. уважність і спостережливість;
8. справедливе оцінювання знань, умінь, вчинків учнів;
9. витримка і стриманість;
10. вимогливість;
11. тактовність, почуття міри;
12. самокритичність.

Педагог є старшим товаришем учнів, але насамперед наставником, керівником.

Якщо педагог успішно реалізується у професійній діяльності, задоволений результатами праці, ефективно організує освітній процес, позитивно характеризується учнями, його індивідуальний стиль діяльності можна вважати оптимальним [47, 54].

Отже, педагогічні якості, індивідуальний стиль діяльності фахівця повинні динамічно розвиватися, постійно поповнюватись новим змістом, критично аналізуватись. Специфічним результатом творчої самореалізації педагога є його готовність до подальшого професійного вдосконалення, оптимізації своєї праці.

Фахівець педагогічної діяльності діє свідомо, спираючись на систему принципів, правил, прийомів. Складниками професіоналізму у будь-якій професії є компетентність та озброєність системою вмінь. У педагогічній діяльності для професіоналізму замало лише цих двох компонентів. Необхідні певні особистісні якості, адже сам педагог є інструментом впливу на учня. Цей інструмент – його душа – має бути чутливим до іншої людини, гуманним у своїх помислах [48, 10].

1.3 Педагогічна майстерність та її елементи

Педагогічну майстерність можна розглядати як вищу, творчу активність педагога, що виявляється в доцільному використанні методів і засобів педагогічного взаємовпливу в кожній конкретній ситуації навчання й виховання [48, 5].

Для педагога важливо не лише знайти педагогічний розв'язок, а й уміти реалізувати його в ситуації педагогічної взаємодії. Отже, педагогічна доцільність діяльності фахівця – це, по-перше, результат засвоєння психологічних та педагогічних знань, умінь, навичок, а по-друге, наслідок раціонального використання особистого потенціалу, індивідуальності педагога в процесі педагогічної взаємодії. Іншими словами, педагогічну майстерність можна розглядати як вияв свого “Я” у професії, як самореалізацію особистості педагога у педагогічній діяльності, що забезпечує реалізацію особистості самого учня [48, 6].

Педагог має володіти всім багатством засобів, які давали б йому змогу поставити учня в позицію суб'єкта навчальної діяльності. За влучним висловом Л. Ковальчук, справді гуманістична педагогіка – це така педагогіка, яка дозволяє залучити дітей до процесу творення самих себе [16, 114].

Гуманістична спрямованість його професійних розв'язків виявляється в тому, що він вбачає у вихованцеві, у колезі особистість, суб'єкта, поважає його, і тому тактика його – допомогти особистості самій упоратися з

ситуацією [53, 91].

Прийняття рішення педагогом показано через зовнішні вияви у формі вчинків. Майстерність завжди розкривається в діяльності, причому в діяльності ефективній. Саме таке розуміння майстерності і прийняте в педагогіці. Дехто з науковців розглядає майстерність як “найвищий рівень педагогічної діяльності, який виявляється в тому, що у відведений час педагог досягає оптимальних наслідків”. Натрапляємо й на такі визначення майстерності: “високе мистецтво виховання і навчання”; “синтез наукових знань, умінь і навичок методичного мистецтва і особистих якостей учителя” [38, 51].

Справді, зовні майстерність виявляється в успішному розв’язанні різноманітних педагогічних завдань, високому рівні організованого навчально-виховного процесу, але суть її в тих якостях особистості вчителя, які породжують цю діяльність, забезпечують її успішність. Ці якості слід шукати не лише в уміннях, а й у тому сплаві властивостей особистості, її позиції, які й дають педагогові змогу діяти продуктивно і творчо [48, 28].

Хоча педагогічна майстерність виявляється в діяльності, проте до неї вона не зводиться. Тобто, педагогічна майстерність – вияв найвищої форми активності особистості вчителя в професійній діяльності, активності, що базується на гуманізмі і розкривається в доцільному використанні методів і засобів педагогічної взаємодії у кожній конкретній ситуації навчання і виховання [48, 29].

Усвідомлення мети і результату організованого процесу розвитку зумовлює потребу у знаннях, і тоді сплав гуманістичної спрямованості та професійної компетентності стає міцною підвалиною для саморозвитку педагога, даючи змогу осмислювати суперечності між обраною програмою виховання і реальним процесом її здійснення [48, 30].

До важливих властивостей належать гуманістична спрямованість діяльності вчителя, його професійна компетентність, педагогічні здібності і

педагогічна техніка. Виходячи з цього, слід також виокремити такі елементи [48, 31]:

1. Педагогічна майстерність у структурі особистості – це система, здатна до самоорганізації, системотвірним фактором є гуманістична спрямованість.

Гуманістична спрямованість – спрямованість на особистість іншої людини, утвердження словом і працею найвищих духовних цінностей, моральних норм поведінки й стосунків. Це вияв професійної ідеології педагога, його ціннісного ставлення до педагогічної дійсності, її мети, змісту, засобів, суб'єктів.

Гуманістична спрямованість є виявом здатності бачити великі завдання у малих справах.

2. Підвалиною професійної майстерності є професійна компетентність – це знання предмета, методики його викладання, педагогіки і психології.

Спрямованість і професійні знання становлять той кістяк високого професіоналізму в діяльності, який забезпечує цілісність системи, що само організується.

Майстерність педагога – в “олюднюванні”, натхненності знання, яке не переноситься з книг в аудиторію, а висловлюється як власний погляд на світ. На ґрунті професійних знань формується педагогічна свідомість – принципи і правила, які є базовими щодо дій і вчинків педагога.

3. Педагогічні здібності забезпечують швидкість самовдосконалення.

Вони залежать від особливостей перебігу психічних процесів, що сприяють успішній педагогічній діяльності.

Можна виокремити такі шість провідних здібностей до педагогічної діяльності:

– комунікативність – професійна здатність педагога, що характеризується потребою у спілкуванні, готовністю легко вступати в

контакт, викликати позитивні емоції у співрозмовника й відчувати задоволення від спілкування;

- перцептивні здібності – професійна проникливість, пильність, педагогічна інтуїція, здатність сприймати і розуміти іншу людину;

- динамізм особистості – здатність активно впливати на іншу особистість;

- емоційна стабільність – здатність володіти собою, зберігати самоконтроль, здійснювати саморегуляцію за будь-якої ситуації, незалежно від сили зовнішніх чинників, що провокують емоційний зрив;

- оптимістичне прогнозування – прогнозування розвитку особистості з орієнтацією на позитивне в ній і перетворення всієї структури особистості через вплив на позитивні якості;

- креативність – здатність до творчості, спроможність генерувати незвичні ідеї, відходити від традиційних схем, швидко розв’язувати проблемні ситуації.

4. Техніка, що спирається на знання і здібності, дає змогу виявити внутрішній потенціал учителя, гармонізуючи структуру педагогічної діяльності.

Педагогічна техніка – це вміння використовувати психофізичний апарат як інструмент виховного впливу, це прийоми володіння собою (своім організмом, настроєм, мовленням, увагою й уявою) і прийоми впливу на інших (вербальними і невербальними засобами).

Усі складники педагогічної майстерності взаємопов’язані, їм властивий саморозвиток, а не лише зростання під впливом зовнішніх чинників [48, 37].

Однак, не слід забувати, що постійна орієнтація в діяльності на канони професії і втрата її надзавдання може призвести до знецінення свого призначення в розумінні самого педагога. Важливим шляхом подолання їх є постійний саморозвиток і підвищення фахової майстерності [26, 15].

Отже, щоб педагог діяв творчо, самостійно виважуючи результати своєї

діяльності і коригуючи засоби з орієнтацією на мету, він повинен мати певне внутрішнє опертя, певні властивості, риси, розвиток яких забезпечить професійний саморозвиток педагога, а через нього – і розвиток учня.

1.4 Педагогічне спілкування як засіб професійної педагогічної діяльності

Мова виявляється в актах мовлення – використання мови для висловлення думок, почуттів, настроїв [4, 11].

Складовою педагогічної майстерності фахівця є його мовлення. Це інструмент професійної діяльності педагога, за допомогою якого можна [48, 67]:

1. розв'язати різні педагогічні завдання;
2. зробити складну тему уроку цікавою, а процес її вивчення – привабливим;
3. створити ширшу атмосферу спілкування у класі, встановити контакт з учнями, досягти взаєморозуміння з ними;
4. сформувати в учнів відчуття емоційної захищеності, вселити в них віру в себе.

Мовлення педагогічного фахівця – це мовлення, пристосоване для розв'язання специфічних завдань, що виникають у педагогічній діяльності, спілкуванні [48, 68].

Володінню мовленням як засобом професійної педагогічної діяльності потрібно вчитися.

Підвищення соціальної мобільності, динамізму нинішнього життя різко збільшують кількість і якісний спектр контактів педагога. Постійно виникають ситуації, в яких фахівець має швидко зорієнтуватися й обрати правильні засоби комунікації, побудувати процес спілкування, знайти стиль поведінки, визначити внутрішню сутність вихованця за характером його дій і вчинків,

ступінь сформованості його знань, умінь. Тому питання готовності педагога до здійснення комунікації набувають всеохоплюючого характеру [6, 491].

Для конструктивного спілкування вчитель має володіти [6, 492]:

1. емпатією – вмінням бачити світ очима інших, сприймати їх вчинки з їх позицій, здатність сказати іншим про своє розуміння;
2. доброзичливістю – здатністю не тільки відчувати, а й демонструвати людям своє доброзичливе ставлення, вміння приймати, навіть коли не схвалюєш, їх вчинки, готовність підтримати;
3. автентичністю – уміння бути природним у відносинах, бути самим собою;
4. конкретністю – уникати загальних невиразних суджень, уміти однозначно відповідати на запитання;
5. ініціативністю – дієвою позицією у відносинах, здатністю встановлювати контакти, виявляти активність;
6. відкритістю – готовність відкрити свій внутрішній світ, ненав'язливість, щирість, уміння висловити свої думки і почуття.

За формами прояву розрізняють педагогічне мовлення [6, 492]:

1. монологічне:
  - розповідь;
  - лекція;
  - коментар;
  - пояснення (правил, законів, термінів);
  - розгорнуті оцінні судження (мотивація оцінки знань, поведінки, позаурочної діяльності школярів);
2. діалогічне:
  - бесіди (у формі запитань і відповідей);
  - диспути.

Аналізуючи мовлення педагога, часто використовують вираз “комунікативна поведінка”. В сучасній науковій літературі під комунікативною

поведінкою розуміють не просто процес говоріння, повідомлення чогось, а таку організацію мовлення й відповідно до нього невербальної поведінки педагога, яка впливає на створення емоційно-психологічної атмосфери педагогічного спілкування, на характер взаємин між фахівцем та учнями, на стиль їхньої діяльності [29, 48].

Слід знати, що в пам'яті учнів після зустрічі з педагогом залишається не тільки пізнавальна інформація, яку він дав, а й та атмосфера, якою супроводжувалося їхнє спілкування. Учні несуть у собі настрій, враження від зустрічі з педагогом, пам'ять про його погляд, інтонацію, тональність мовлення, спосіб реагувати на поведінку його вихованців. Тому так важливо, плануючи ці зустрічі, обміркувати не тільки зміст спілкування (про що з ними говорити), а й особливості свого мовлення і комунікативної поведінки (як говорити, які вербальні і невербальні засоби допоможуть бути виразним, переконливим, коректним, яку емоційну атмосферу спілкування хотів би створити) [27, 110].

Під час викладу нового матеріалу мовлення вчителя має відповідати низці педагогічних вимог, а саме: бути логічним, доступним, чітким, переконливим. Із досвідом педагог зможе впливати на свідомість, почуття учнів, спонукати їх до співроздумів і співпереживань під час сприйняття навчального матеріалу. Основним засобом діяльності вчителя при цьому є мовлення [27, 112].

В іншому випадку педагог не зможе створити умов для того, щоб учні змогли осмислити знання як особисту цінність; не зможе спонукати їх до роздумів над почутим; не зможе збудити емоційних переживань, почуттів, які супроводжували б процес пізнання нового.

Педагогічна ефективність мовлення фахівця залежить від декількох умов [6, 497]:

1. культура мови – показник рівня його інтелігентності, освіченості, загальної культури (фонетична виразність, інтонаційна розмаїтість, чітка дикція, доречний темп мовлення тощо);

2. рівень володіння мовою (комунікативну досконалість) – змістовність, логічність, точність, ясність, стислість, простота, емоційна виразність, образність, барвистість;

3. вміння здійснювати правильний вибір мовних засобів – слово справжнього фахівця переконує, навіює, викликає в учнів відповідні почуття, формує їхнє ставлення до того, про що він говорить;

4. спрямованість, зверненість до учнів – слова педагога повинні завжди мати точну адресу (використання “ми” замість “я”, постановка риторичних питань з метою активізувати увагу, збудити зацікавленість, спонукати до роздумів; використання таких прийомів стилістичного синтаксису, як антитеза, повтор тощо).

Спрямованість мовлення педагога залежить також і від його вміння будувати свій монолог як діалог з учнями, як пряме звертання до їхнього розуму, почуттів, переживань. В його розповіді будуть і прямі спонукання до спільної роботи і висловлювання власних оцінок, вражень, роздумів [48, 156].

Найважливішими характеристиками мовлення педагога є [6, 493]:

1. Правильність мовлення – відповідність прийнятим літературним нормам (орфоепічним, орфографічним, граматичним, лексичним).

Розвитку правильності мовлення сприяють тренінги (власні вправи), робота із словниками, спеціальною лінгвістичною літературою, написання листів, слухання та аналіз зразкового правильного мовлення.

2. Виразність мовлення – забезпечує вплив на емоції та почуття аудиторії.

До засобів виразності відносять:

– засоби художньої виразності (порівняння, епітети, метафори);

- фонетичні засоби (інтонація, тембр голосу, темп мовлення, дикція);
- приказки, прислів'я, цитати, афоризми, крилаті слова та вирази;
- нелітературні форми функціонування національної мови (територіальні, соціальні діалекти, просторіччя);
- синтаксичні фігури (звертання, риторичне запитання, інверсія, градація, повтор, період).

Виразність розвивається на основі тренінгів, власної творчості, спостережень над мовленням різних соціальних груп, аналітичного читання художньої літератури тощо.

3. Ясність мовлення – доступність мовлення для слухачів, забезпечення адекватного розуміння сказаного.

Неясність мовлення зумовлюють такі причини:

- порушення промовцем норм літературної мови;
- перенасиченість мовлення термінами, іноземними словами;
- індивідуальне слововживання.

Чим частіше педагог вступає в процес комунікації, тим більше уваги приділяє роботі над ясністю мовлення.

4. Точність мовлення – відповідність слів і думок їх мовним значенням (знання мовцем предмета мовлення, володіння словниковим запасом).

Розвивається вона в процесі роботи зі словниками, навчальною, науковою літературою, аналізуванні власного та чужого мовлення тощо.

5. Стислість мовлення – виявляється у виборі мовних засобів для вираження головної думки, тези, формує вміння говорити суттєво.

Аналіз власних і чужих промов сприяє її розвитку.

6. Доцільність мовлення – відповідність мовлення меті та умовам спілкування. Вона відточує мовне чуття педагога, допомагає керувати поведінкою аудиторії (знімати роздратування, викликати симпатію).

Її розвивають виступи з певною темою в різних типах аудиторії.

7. Логічність мовлення – відповідність законам логіки. Нечіткість і заплутаність виразів свідчить про заплутаність думок.

8. Простота мовлення – природність, відсутність пишномовності.

Вимоги до комунікативних якостей мовлення вчителя зумовлені насамперед функціями, які воно виконує в педагогічній діяльності. Головними серед них можна назвати такі:

– комунікативну – встановлення і регуляція взаємовідносин між учителем і учнями, забезпечення гуманістичної спрямованості розвитку учнів;

– психологічну – створення умов для забезпечення психологічної свободи учня, прояву індивідуальної своєрідності його особистості; зняття соціальних затисків, які заважають цьому;

– пізнавальну – забезпечення повноцінного сприймання навчальної інформації учнями, формування в них особистісного, емоційно-ціннісного ставлення до знань;

– організаційну – забезпечення раціональної організації навчально-практичної діяльності учнів. Прокоментуємо наші висновки щодо функцій мовлення вчителя.

Як можна переконатися, функції мовлення вчителя в педагогічній діяльності різноманітні і важливі. Зневажливе ставлення до цього питання може призвести до негативних наслідків у спілкуванні педагога з учнями.

Обов'язковою передумовою ефективності професійного мовлення вчителя є також володіння його технікою.

У сучасній соціальній психології компоненти техніки мовлення – голос, дикція, темп, інтонація – визначаються як акустична система відтворення людини людиною. Дослідженнями встановлено, що вони виконують при цьому важливі функції, а саме: створюють імідж людини, який закріплюється у свідомості довколишніх: дають змогу виявити психічну індивідуальність людини, визначити її емоційний стан [48, 77].

Якість мовлення істотно залежить від сили, витривалості, гнучкості, тональності голосу. Силу голосу визначає не крик, а внутрішнє емоційне наповнення. Витривалість голосу дає змогу без його ослаблення чи захворювання вдаватися до тривалого мовчання. Гнучкість голосу передбачає охоплення максимального діапазону звучання – від низьких до високих звуків і тонів. Тональність голосу вчитель повинен обирати залежно від змісту навчальних і виховних завдань, індивідуальних особливостей учнів [6, 495].

Важливим аспектом мовлення є його тон. Одне й те саме слово можна промовити впевнено або нерішуче, приязно або вороже тощо.

До основних засобів невербальної комунікації педагога належать [24, 97]:

1. зовнішній вигляд (має виховне значення – повинен позитивно впливати на емоційний настрій учнів, дисциплінувати їх, сприяти формуванню відчуття міри, не відвертати увагу від навчальних занять);
2. пантоміміка (зібраність, стриманість рухів, жестів, гарна статечна постава, легка хода);
3. міміка (привітність, доброзичливість обличчя, усмішка);
4. контакт очей (візуальний контакт, виразність погляду, зацікавленість партнером, емоційне живлення);
5. міжособистісний простір.

Жести вчителя мусять бути органічними, стриманими, доцільними. Описові жести (показ розміру, форми, швидкості) ілюструють хід думки, психологічні – виражають почуття (на подив указують розведені в сторони руки, застереження – притиснутий до губ палець руки). Жести найчастіше випереджують висловлювану думку [24, 47].

Для того, щоб спілкування було активним, слід дбати, щоб поза була відкритою, не схрещувати рук, стояти обличчям до класу, дотримуватися дистанції, яка забезпечує ефект довіри. Доцільно проходити вперед і назад по класу. Крок уперед підсилює значущість повідомлення, допомагає зосередити

увагу аудиторії. Відступаючи назад, учитель начебто дає змогу слухачам перепочити [24, 99].

Отже, володіння технікою мовлення є не тільки елементом культури педагогічної діяльності вчителя, а й передумовою позитивного сприйняття його учнями, батьками, колегами.

Зважаючи на це, можна сказати, що рівень майстерності мовленнєвої діяльності вчителя визначається рівнем культури його мовлення і спрямуванням його комунікативної поведінки.

Повноцінне педагогічне спілкування є не лише багатограним, а й поліфункціональним. Воно забезпечує обмін інформацією і співпереживання, пізнання особистості і самоутвердження, продуктивну організацію взаємодії. Обмін інформацією і ставленнями реалізує комунікативний бік спілкування, пізнання особистості і самоутвердження – перцептивний, а організація взаємодії – інтерактивний [4, 94].

Спілкування педагога з учнями є специфічним тому, що за статусом вони виступають з різних позицій: педагог організовує взаємодію, а учень сприймає її і включається в неї. Треба допомогти учневі стати активним співучасником педагогічного процесу, забезпечити умови для реалізації його потенційних можливостей, тобто забезпечити суб'єкт-суб'єктний характер педагогічних стосунків [11, 47].

Суб'єкт-суб'єктний характер педагогічного спілкування – принцип його ефективно організації, що полягає у рівності психологічних позицій, взаємній гуманістичній установці, активності педагога та учнів, взаємопроникненні їх у світ почуттів та переживань, готовності прийняти співрозмовника, взаємодіяти з ним.

Щоб навчитися професіональному спілкуванню, треба чітко уявляти структуру цього процесу, знати, які вміння забезпечують його здійснення, яким чином можна удосконалювати виховний вплив на вихованців. Виділяють

чотири етапи комунікації, що становлять структуру педагогічної взаємодії [11, 78]:

1. Прогностичний етап. Це перший етап моделювання педагогом майбутнього спілкування, де окреслюються контури майбутньої взаємодії: планування й прогнозування змісту, структури, засобів спілкування передбачають можливі способи комунікації, прогнозування сприймання співрозмовником змісту взаємодії. Зміст спілкування полягає у формуванні мети взаємодії (для чого?), аналізі стану співрозмовника (чому він такий?) і ситуації (що сталося?); цільовій настанові вчителя (залученні учня до взаємодії, створенні творчої атмосфери. Для цього педагогу потрібна увага, здатність сприймати і адекватно оцінювати людину;

2. “Комунікативна атака”. Це початковий етап спілкування, мета якого – завоювання ініціативи, встановлення емоційного й ділового контакту у педагогічній взаємодії. Педагогові важливо оволодіти технікою швидкого входження у взаємодію, прийомами динамічного впливу, до яких належать:

- зараження (підсвідомий емоційний (невербальний) відгук у взаємодії з іншими людьми на підставі співпереживання з ними;

- навіювання (цільове свідоме захоплення оточуючих певною мотивацією, змістом чи емоціями переважно за допомогою мовленнєвого впливу);

- переконання (усвідомлений аргументований і вмотивований вплив на систему поглядів індивіда);

- наслідування (засвоєння форм поведінки іншої людини на основі підсвідомої і свідомої ідентифікації з нею);

Ініціатива необхідна вчителю на цьому етапі для того, щоб організовано передати її у наступному періоді спілкування.

3. Керування спілкуванням. Це свідомо і цілеспрямована організація взаємодії з коригуванням процесу спілкування відповідно до визначеної мети. Здійснюється обмін інформацією, судженнями, оцінками з приводу цієї

інформації, взаємооцінка співрозмовників. Створюється атмосфера доброзичливості, щоб дати учневі змогу вільно виявляти своє “Я”, діставати задоволення від спілкування, підкріплення своїм соціально значущим потенціям. Передаючи ініціативу учневі, педагог представляє матеріал для аналізу, щоб роздуми, оцінки фактів учень здійснював сам за допомогою старшого. Саме тут учитель мусить вміти виявляти інтерес до учня, сприймати інформацію від нього (активно слухати), висловлювати судження з того чи іншого приводу, транслювати учням свій оптимізм і спокійну впевненість в успіхові, ставити перед ними яскраві цілі і вказувати на шляхи їх досягнення.

Головне на початку взаємодії встановити цілісний контакт з учнями, привернути їх увагу мовними засобами: педагог вітається, пояснюючи значущість подальшої комунікації, повідомляючи цікаву інформацію чи формулюючи проблемне запитання.

Методи здобуття уваги аудиторії поділяють на пасивні й агресивні. Пасивні методи полягають у тому, що педагог фокусує увагу аудиторії на своїй особистості, послідовно організовуючи її. Агресивні методи застосовують сильні, упевнені, експресивні педагоги, миттєво привертаючи до себе увагу аудиторії і підтримуючи її протягом необхідного часу. Нерідко використовують темпоритми й педагогічну монотонність, за допомогою яких педагог ніби “пробивається” у свідомість слухачів, “приспавши”, а потім напруживши її, доводячи до кульмінації почуттєвих переживань;

4. Етап самокоригування. Аналіз спілкування, головне завдання якого – співвіднесення мети, засобів, результатів взаємодії, а також моделювання подальшого спілкування.

Зважаючи на це, можна сказати, що досвід вітчизняних педагогів, який став світовим надбанням, набуває ще більшої актуальності нині, коли ведуться пошуки шляхів гуманізації шкільної освіти і виховання. Його вивчення допоможе майбутньому педагогові у професійному становленні.

Педагогічне спілкування має свою систему стилів, особливості яких залежать від обставин та індивідуальних характеристик його учасників.

Стиль – це усталена система способів та прийомів, які використовує вчитель у взаємодії. Вона залежить від особистісних якостей педагога і параметрів ситуації спілкування. Щодо якостей, які визначають стиль спілкування педагога, то тут дослідники виділяють ставлення вчителя до дітей та володіння організаторською технікою [6, 501].

Виділяють такі стилі [48, 72]:

1. активно-позитивний – педагог виявляє ділову реакцію на діяльність учнів, допомагає у важку хвилину, відчуває потребу у неформальному спілкуванні; вимогливість у поєднанні із зацікавленістю в учнях викликає довіру, вони розкуті, комунікабельні;

2. пасивно-позитивний – педагог вважає, що лише вимогливість та суто ділові стосунки можуть забезпечити успіх у навчанні; звідси – сухий, офіційний тон, брак емоційного забарвлення взаємин, що збіднює спілкування і гальмує творчий розвиток вихованців;

3. ситуативно-негативний та стійкий негативний – негативне ставлення до дітей створює ґрунт для виникнення недовір'я, замкненості, а то й таких форм самоутвердження, як лицемірство, брутальність тощо.

Залежно від ставлення педагог обирає найзручніші для нього способи організації діяльності учнів: або він захоплює власним прикладом, або вміло радиться з приводу справи, або ж наказує зробити. Стиль керівництва, як і ставлення, є складником загального стилю спілкування вчителя.

Спочатку визначимо стилі керівництва відповідно до стратегії взаємодії [11, 78]:

1. Авторитарний – стиль диктату, коли підлеглий розглядається тільки як пасивний виконавець і йому фактично відмовлено в праві на самостійність та ініціативу.

2. Демократичний – стиль, що ґрунтується на глибокій повазі до особистості кожного; засадою для нього є довіра та орієнтація на самоорганізацію самоуправління особистості та колективу.

3. Ліберальний стиль характеризується браком стійкої педагогічної позиції; виявляється у невтручанні, низькому рівні вимог, формальному розв'язанні проблем.

Усвідомивши соціально-етичні установки педагога та способи їх виявлення в організації діяльності учнів, визначимо систему стилів підпорядкованого спілкування [6, 502]:

1. спілкування на підставі захоплення спільною творчою діяльністю. Його характеризують активно-позитивне ставлення до учнів, любов до справи, співроздуми та співпереживання щодо спільної діяльності. Спілкування з вчителями, які обрали такий стиль спілкування, сповнює дітей радістю, гордістю за досягнуті успіхи;

2. спілкування, що ґрунтується на дружньому ставленні. Його основою є особисте позитивне сприйняття учнями вчителя, який виявляє приязнь, повагу до дітей. Демонстрація дружнього ставлення – запорука успішної взаємодії. Однак перетворення дружніх стосунків на панібратські негативно впливає на весь навчально-виховний процес. Виявляючи дружнє ставлення і маючи зацікавленість у справі, завжди можна залучити учнів до спільного пошуку, співтворчості;

3. спілкування на дистанції обмежується формальними взаєминами. Навіть позитивне ставлення педагога до дітей не дає йому змоги уникнути авторитарності, що знижує загальний творчий рівень спільної з учнями роботи (у класах можуть бути хороша дисципліна, висока успішність, але відчуватимуться прогалини у вихованні учнів). Певна дистанція між учителем та учнем необхідна, але вона не може бути головним критерієм у стосунках;

4. спілкування-залякування, яке зумовлюють негативне ставлення до учнів і авторитарність в організації діяльності, а вдаються до нього педагоги,

нездатні організувати спільну діяльність. Ситуативно таке спілкування проявляється в репліках: “Я не погрожую, але попереджаю...”, “Спробуйте тільки..., попереду іспит...”. Така форма спілкування свідчить про те, як діяти не слід. Загалом, жорстка регламентація руйнує творчу атмосферу;

5. спілкування-загравання поєднує позитивне ставлення до дітей з лібералізмом. Педагог прагне завоювати авторитет, хоче подобатися дітям, але не намагається відшукати доцільних способів організації взаємодії, не гребує дешевими прийомами. Це задовольняє честолюбність незрілого педагога, але справжньої користі йому та учням не приносить.

Як бачимо, найголовніше у педагогові – потенціал його цінностей, чи є в нього, спрямованість на людину, здатність поважати іншого, любити.

Отже, педагогічним контактом ми називаємо особливий стан єднання педагога та учнів, який характеризується взаєморозумінням, співпереживанням і готовністю до взаємодії [2, 48].

Ознаками того, що у педагога є контакт з учнями або колегами в процесі спілкування, є [2, 56]:

1. взаємне особистісне сприйняття педагогів і учнів, відкритість у стосунках і відвертість у висловлюваннях;
2. згода з головними змістовими положеннями взаємодії. Сприйняття думок педагога і учнів як значущих, розвиток їх у подальшому спілкуванні;
3. єдність оцінних суджень;
4. наявність емоційного резонансу;
5. збереження інтересу до подальшої взаємодії;
6. високий рівень контакту очей у бесіді;
7. узгодженість поз, міміки та інтонації у діалозі.

Тому, запорукою продуктивного стилю педагога є його спрямованість на дитину, захопленість своєю справою, професійне володіння організаторською технікою, делікатність у стосунках. І тільки на цих засадах формується педагогічний такт, що полягає у творчому вмінні обирати в кожному

конкретному випадку такий стиль поведінки, такий підхід (за допомогою слова, вчинків, тону, погляду, жестів, міміки тощо), які оберігають честь і гідність учнівського колективу, кожного учня, не принижуючи й не возвеличуючи його [6, 503].

Бар'єри в спілкуванні – перешкоди, що спричиняють опір партнера впливу співрозмовника – часто виникають непомітно, спершу педагог може навіть не усвідомлювати їх, але з часом вони дуже ускладнюють спілкування. На особливості взаємодії між фахівцем і учнем впливають соціальний, фізичний і смисловий (когнітивний), психологічний та інші фактори. Відповідно до цього розрізняють бар'єри в спілкуванні [6, 504].

1. Соціальний бар'єр зумовлений переважанням рольової позиції педагога в системі педагогічної взаємодії. Фахівець навмисно демонструє перевагу над учнем і свій соціальний статус. Нейтралізує цей бар'єр прагнення не протиставляти себе учням, а підносити їх до свого рівня, не нав'язувати свої позиції, а бути порадником.

2. Фізичний бар'єр пов'язаний з організацією фізичного простору під час взаємодії. Неправильно організований простір призводить до ізольованості педагога, який неначе віддаляє себе від учнів, намагаючись «сховатися» за стіл, стілець тощо. Усувають такий бар'єр скороченням дистанції, відкритістю в спілкуванні.

3. Смисловий бар'єр пов'язаний з неадаптованим до рівня сприйняття учнів мовленням педагога, яке занадто насичене незрозумілими словами, науковими термінами, що надаються без коментарів і пояснень. Це знижує їх інтерес до матеріалу, утворює дистанцію у взаємодії. Це можна усунути за умови уважного ставлення до свого мовлення, ретельної підготовки до уроку.

4. Естетичний бар'єр зумовлений неприйняттям співрозмовником зовнішнього вигляду, особливостей міміки. Самоконтроль дає змогу його усунути.

5. Емоційний бар'єр виникає за невідповідності настрою, присутності негативних емоцій, що деформують сприймання. Долають його за допомогою усмішки, чуйного ставлення до співрозмовника.

6. Психологічний бар'єр виявляється як негативна установка, сформована на підставі попереднього досвіду, розбіжність інтересів партнерів комунікації, поганий контакт, боязнь педагогічних помилок тощо. Усувають його за допомогою переорієнтації уваги з особистості на роботу, оптимістичного прогнозування подальшої діяльності.

Невміння подолати бар'єри, як правило, призводить до малоефективних моделей спілкування декількох типів [6, 506]:

1. “Монблан”. Педагог підноситься над класом, як гірська вершина. Він відірваний від учнів, мало цікавиться їх інтересами та взаєминами з ними. Спілкування зводиться лише до інформування учнів, що зумовлює їх пасивність;

2. “Китайська стіна”. Спілкування, за якого учитель постійно наголошує на своїй перевазі над учнями, виявляє до них зневажливе ставлення;

3. “Локатор”. За цієї моделі переважає вибірковість учителя в організації взаємовідносин з учнями. Він зосереджує свою увагу на групі або слабких, або сильних учнів, що руйнує цілісну й безперервну систему спілкування;

4. “Робот”. Характеризує поведінку педагога, який цілеспрямовано й послідовно діє на підставі певної програми, незважаючи на обставини, що вимагають змін у спілкуванні;

5. “Я сам”. Сутність її в тому, що вчитель постає в ролі головної дійової особи, нерідко гальмуючи ініціативу учнів;

6. “Гамлет”. Діям такого вчителя властиві постійні сумніви: чи правильно його зрозуміють, чи адекватно відреагують на його зауваження тощо;

7. “Друг”. Може спричинити для вчителя втрату ділового контакту в спілкуванні;

8. “Тетерук”. Характеризує педагога, який під час взаємодії з учнями чує лише себе, не реагує на учня, не розуміє його переживань та потреб.

Отже, вчитель повинен усвідомлювати, що навіть деякі ознаки виникнення бар’єрів можуть завадити комунікаційному процесу. Своєчасне усвідомлення появи бар’єрів, ускладнень у спілкуванні та їх усунення сприяє підвищенню ефективності спілкування вчителя.

За якими ознаками ми судимо про професіоналізм у спілкуванні? Як допомогти собі у формуванні мовленнєвої культури? Аналізувати педагогічне спілкування слід з різних боків, тому що це явище багатогранне.

Насамперед, поміркуймо як організувати процес самовдосконалення педагогічного спілкування? Для цього визначимо орієнтовні напрямки самостійної роботи з удосконалення власного мовлення [48, 82].

1. Самоконтроль і розвиток культури мовлення, створення установки на оволодіння літературною мовою в різних ситуаціях спілкування. Йдеться про виховання звички і потреби в постійному навчанні і підвищенні рівня своєї культури мовлення. Особливу увагу при цьому слід приділити питанням правильності і чистоти мови.

Важливе значення тут має звичка працювати з тлумачними лексичними словниками, словником із словотворення, якщо виникає будь-який сумнів щодо правильності вживання слова, розвивати увагу до незнайомих слів, потребу запам’ятати, з’ясувати їх значення, ввести у своє мовлення. Інформація, яку ви отримаєте, вкаже вам на недоліки вашої мовленнєвої підготовки, а самостійна робота з літературою, відповідні вправи допоможуть їх позбутися.

Важливо свідомо орієнтувати себе на оволодіння літературною мовою в найрізноманітніших ситуаціях – не тільки при розв’язанні ділових питань, проблем, а й у спілкуванні з друзями, батьками, незнайомими людьми.

2. Самоконтроль і розвиток умінь виразного мовлення. Виразність мовлення досягається вмільм інтонуванням залежно від змісту, умов спілкування, а також шляхом доречного вживання зображальних засобів (епітетів, метафор, порівнянь тощо), засобів образної словесної наочності (уривків з художніх творів, афоризмів).

Радимо вам простежити за інтонацією у своєму мовленні під час спілкування з людьми. При цьому зосередьте увагу на тому, чи жива ваша інтонація, емоційно забарвлена чи, навпаки, одноманітна, невиразна?

Готуючись до будь-якого публічного виступу, намагайтеся визначити для себе, для кого і з якою метою ви будете говорити, які роздуми, почуття ви хотіли б викликати у своїх слухачів, яку атмосферу створити, яким повинен бути інтонаційний малюнок, ритм, темп вашого мовлення.

Спробуйте, використати різні описи, деталі, уривки з художньої літератури, власні оцінки та враження, але не забувайте про вимогу виправданого використання зображальних засобів.

3. Самоконтроль і розвиток комунікативних умінь, здібностей, соціальних установок у спілкуванні. Якщо умовою продуктивної комунікативної поведінки педагога є його індивідуальний стиль спілкування, то в процесі професійного самовиховання важливо не тільки розібратися в питаннях техніки комунікації, а й з'ясувати свою соціальну позицію у спілкуванні.

Для цього спробуйте зрозуміти, чи думаєте ви про партнера у процесі спілкування, чи намагаєтеся побачити ситуацію його очима, чи допомагаєте йому спілкуватися, чи вам цікавий сам процес спілкування з людиною чи його результат, чи завжди розуміють вас люди, з якими ви спілкуєтесь, чи намагаєтеся ви зрозуміти їх.

4. Розвиток загальних психофізичних особливостей своєї особистості, які є передумовою оволодіння вміннями професійно-педагогічного мовлення,

Насамперед маємо на увазі розвиток уяви (відтворюючої і творчої), асоціативної і образної пам'яті. Раніше вже згадувалось, що обов'язковою умовою виразності мовлення вчителя є бачення ним тих предметів, подій, про які він розповідає.

Отже, процес спілкування є необхідною умовою об'єднання людей для будь-якої спільної діяльності, у спілкуванні людина виявляє свої якості, здібності, знання й уміння, розвиває й формує їх, засвоює суспільний досвід, норми, цінності, знання, способи діяльності, формуючись при цьому як особистість і суб'єкт діяльності. Адже у цьому розумінні спілкування є найважливішим чинником розвитку особистості. Як особистості учня, так і, особливо, особистості педагогічного фахівця.

1.5 Інтерактивні технології як засіб розвитку педагогічної майстерності

Педагогічна взаємодія є сукупністю педагогічних ситуацій, тобто окремих і водночас взаємопов'язаних фрагментів педагогічної діяльності, кожен з яких несе в собі всі її ознаки [8, 34]:

1. є певні суперечності між реальним станом вихованості, навчальними можливостями учнів і метою, для досягнення якої організовують дії дітей;
2. є завдання, які слід розв'язати на шляху до мети;
3. є засоби, якими впливає педагог.

Шлях досягнення виховної мети можна уявити як сходи, якими фахівець разом з учнями піднімається, здійснюючи програму здобуття знань, духовного становлення.

В наш час педагоги багатьох країн докладають значних зусиль до перебудови процесів викладання та навчання задля підготовки учнів до життя у "суспільстві глобальної компетентності", підґрунтям якого є інформація і технології. Стрімкий розвиток технологій спричиняє зміни і у змісті праці та методах її організації, що впливає на зміну кваліфікаційних вимог до рівня

робітників. Підвищення ефективності навчання безпосередньо залежить від доцільності добору і використання різноманітних, найбільш адекватних навчальній темі методів навчання, а також від активізації всього навчального процесу [41, 11].

Сучасні вимоги до змісту підготовки майбутніх фахівців-педагогів обумовлюють необхідність постійного вдосконалення навчального процесу у вищій школі. Одним з важливих елементів підвищення якості й ефективності цього процесу є постійне удосконалення його дидактичної складової як сукупності прийомів, способів, методів, методик, технологій і організаційних форм підготовки майбутніх фахівців у вищому навчальному закладі [52, 72].

Отже, вибір найбільш адекватної для сучасних умов дидактичної системи навчання, на наш погляд, сприятиме підготовці всебічно підготовлених і компетентних викладачів та фахівців, які будуть здатні діяти в складних і нестандартних ситуаціях та умовах.

Традиційне тлумачення терміна “технології навчання” є таким: це “упорядковані способи взаємопов’язаної діяльності вчителя й учнів, спрямовані на розв’язання навчально-виховних завдань” [57, 141].

На практиці буває важко визначити чіткі межі між різними методами навчання: вони перетинаються, доповнюють один одного, складаються в комплекс, систему прийомів, за допомогою яких педагог і учні реалізують поставлені цілі. Вибір методів навчання зумовлений [60, 22]:

- цілями навчання;
- змістом навчального матеріалу та специфікою предметної області;
- темпом та терміном процесу навчання;
- стилем навчання та рівнем педагогічної майстерності педагога;
- дидактичним та матеріально-технічним забезпеченням процесу навчання;
- рівнем підготовки учнів.

Кожен з методів навчання має певні переваги і недоліки. Ефективність їх застосування визначається специфікою конкретного процесу навчання. Універсальних рекомендацій щодо складу і застосування методів навчання не існує. Педагог самостійно приймає рішення про використання того чи іншого методу на основі свого власного досвіду, врахування особливостей учнівської аудиторії з метою максимальної ефективності процесу навчання. При плануванні конкретних уроків педагогу необхідно враховувати, що будь-який метод навчання має тією чи іншою мірою забезпечувати [60, 23]:

1. активну участь учнів у процесі навчання;
2. встановлення зворотного зв'язку в системі “педагог-учень”;
3. можливість застосування набутих навичок і знань в реальних життєвих та навчальних ситуаціях;
4. розвиток цільових навичок поведінки (самостійної творчої діяльності, роботи в малих групах);
5. мотивацію учнів до підвищення ефективності своєї діяльності на заняттях і в реальних ситуаціях;
6. можливість отримувати знання на груповому та індивідуальному рівнях.

Цим вимогам найбільш відповідають інтерактивні методи навчання. Слово “інтерактив” (переклад з англійської “inter” – “взаємний”, “act” – діяти) означає взаємодіяти. Інтерактивне навчання – це навчання в режимі діалогу, під час якого відбувається взаємодія учасників педагогічного процесу з метою взаєморозуміння, спільного вирішення навчальних завдань, розвитку особистісних якостей учнів [49, 73].

“Взаємодія”, “міжгрупова діяльність” є ключовими поняттями, які визначають сутність інтерактивності у процесі навчання.

Виокремлюють такі основні інтерактивні методи навчання [50, 61]:

1. не імітаційні:
  - проблема лекція;

- семінар;
- бесіда;
- мозкова атака;
- дискусія;
- дебрифінг;
- майстерня;
- опитування експертів;
- 2. імітаційні:
  - неігрові:
    - вивчення конкретних ситуацій;
    - вирішення виробничих завдань;
    - імітаційні вправи;
  - ігрові:
    - імітаційний тренінг;
    - ділова гра;
    - рольова гра;
    - ігрове проектування;
    - груповий тренінг.

Існуюча система підготовки майбутніх фахівців педагогічних наук, яка ґрунтується на традиційних педагогічних технологіях, здатна дати майбутньому фахівцю досить глибокі теоретичні спеціальні знання. Проте, трансформувати професійні знання в практичні навички та вміння, первинну культуру професійної діяльності, сприяти розвитку не тільки теоретичного, а й практичного мислення, набуттю досвіду міжособистісної й групової взаємодії, колективного прийняття рішення можливо за умови комплексного та системного використання в початковому процесі ВНЗ інтерактивних методик навчання [22, 18].

Освітній заклад, як завжди, так і тепер, є моделлю суспільства. Сучасне світове суспільство виявляє тенденції до гуманістичного, демократичного

розвитку, до взаємодії, співпраці, інтеграції у різних сферах функціонування людей. У цьому зв'язку інтеракція у педагогічному процесі є однією з ефективних технологій соціалізації особистості. Розвитковий педагогічний процес, в першу чергу – це активна взаємодія та спілкування його учасників, тобто інтеракція (від англійського “інтер” – взаємний, “акт” – дія) [61, 10].

Отже, призначення інтеракцій – стимуляція природної активності людини [20, 9]:

1. розумової (інтенсивність мислення/генерування ідей, висловлювання припущень, проектування, моделювання, конструювання, дослідження тощо, творча уява, зосередженість/увага, спостережливість/аналітикосинтетичні операції);
2. емоційної (емоційна напруга, переживання);
3. соціальної (імітація виконання соціальних ролей, обмін думками, ставлення, судження тощо);
4. фізичної (фізичне напруження, практична діяльність, рухливість).

Люди вчаться спілкуватися, коли самі беруть активну участь у спілкуванні – практично використовують вивчену мову: слухають, говорять, читають, пишуть, малюють, грають. Використання інтерактивних технологій, методів та прийомів сприяє кращому засвоєнню матеріалу слухачами [45, 7].

Інтерактивна гра – це також прийом висвітлення ключових елементів змісту теми [17, 19].

Можливості ігрового потенціалу мови як прийому актуалізації змісту навчального матеріалу різноманітні. Інтерактивна гра активізує увагу аудиторії, створює сприятливий психологічний настрій для засвоєння інформації, сприяє більш чіткої структурної організації навчального матеріалу, оскільки розташовує певні смислові маяки, і, нарешті, поліпшує систематизацію і запам'ятовування нової інформації. Функціональна амбівалентність інтерактивної гри висвітлює не тільки індивідуальну манеру

викладача, а й сприяє оптимізації комунікативних і когнітивних процесів в навчальному контексті [28, 95].

Інтерактивна гра спонукає людей до спонтанного мовлення й надає можливості побороти сором'язливість і внутрішні страхи. Інтерактивна гра є прикладом інтегрованого завдання, в якому розвиваються чотири види мовленнєвої діяльності: прочитай, послухай, скажи та напиши [17, 19].

При складанні конспекту уроку або ж, безпосередньо, інтерактивної гри з учнями треба чітко розуміти які загальні потреби є у цієї вікової категорії учнів.

Для студентів вищих навчальних закладів є характерним більш високий рівень комунікативного розвитку: вони досконаліше володіють морфологічними та синтаксичними аспектами мовлення, зв'язністю, логічністю та послідовністю висловлювання [32, 187]. В їхньому мовленні проявляються вміння аналізувати, робити висновки, прогнозувати. Студент діалектично поєднує в собі риси підлітка (ще не втрачена дитячість) та ознаки людини більш дорослого віку. У таких учнів вже складаються певні принципи поведінки, формується образ власного "я", свої ціннісні орієнтації. Чітко виявляється диференціація інтересів. Ставлення до дисциплін стає більш вибіркоким. Оскільки в них із особливою силою проявляється прагнення до самоствердження, самовираження, до можливості відстоювати свої погляди та переконання, то саме комунікативна спрямованість навчання і створення сприятливого психологічного клімату для спілкування є тими факторами, які на цьому етапі мають велику значущість [32, 198]. У зв'язку з цим дуже важливо відбирати для уроків такий матеріал, що забезпечить організацію навчання, стимулює обмін думками, спонукає до роздумів. Різноманітність інтересів, формування профорієнтації роблять необхідним подальше посилення індивідуалізації навчання. Усі ці особливості необхідно враховувати в процесі навчання. Отже, у ВНЗ стає ще більш актуальним поєднання

індивідуальної, парної та групової форм навчання, де педагог виступає у ролі авторитета, партнера, організатора, режисера, сценариста і т.п. [12, 51].

Для учнів шкіл є характерним менший рівень комунікації: вони більш сором'язливі та замкненні в собі через невпевненість в своїх знаннях. Вони мають більш розвинену уяву та прагнуть навчатися більше через свої почуття. Безумовно всі школярі дуже люблять слухати й читати історії чи оповідання, і це, в свою чергу, можна успішно використовувати при вивченні будь-якої дисципліни. Текстовий матеріал дає можливість вивчати предмет в цілому, а також і окремі його аспекти, більш цілеспрямовано. Матеріал, який вивчається в контексті, запам'ятовується краще, надовго й може бути використаний при мовленні. Педагог для школярів повинен виступати в ролі наставника, товариша, але все ж залишатися керівником, який не втратить свій авторитет професіонала своєї справи [28, 25].

Отже, саме інтерактивні методи навчання найбільш сприяють ефективній підготовці фахівців до майбутньої професійної діяльності, головна функція яких полягає в навчанні шляхом дій, адже чим ближчою є ігрова діяльність до реальної ситуації, тим вищою є її навчально-пізнавальна ефективність.

Висновки до розділу 1

Саме процес спілкування є необхідною умовою об'єднання людей для будь-якої спільної діяльності, у спілкуванні людина виявляє свої якості, здібності, знання й уміння, розвиває й формує їх, засвоює суспільний досвід, норми, цінності, знання, способи діяльності, формуючись при цьому як особистість і суб'єкт діяльності. Адже у цьому розумінні спілкування є найважливішим чинником розвитку особистості. Як особистості учня, так і, особливо, особистості педагогічного фахівця.

Педагог, який прагне, щоб його учні досягали високих результатів навчання, повинен знати стилі пізнання своїх учнів, мати творчий потенціал,

розвивати свою майстерність як педагога та покладати все це в основу організації спільної діяльності педагога й учнів на уроці.

Важливою особливістю професійних педагогічних знань є їх комплексність, що потребує від учителя вміння синтезувати матеріал для успішного розв'язання педагогічних задач, аналізу педагогічних ситуацій, що зумовлюють необхідність осмислення психологічної сутності явищ, вибору засобів взаємодії. Розв'язання кожної педагогічної задачі актуалізує всю систему педагогічних знань учителя, які виявляються як єдине ціле [48, 33].

Знання педагога – не сума засвоєних дисциплін, а особистісно забарвлена усвідомлена система, де є місце власним оцінкам, критичним поглядам [53, 107].

Для того щоб викликати в учнів певне ставлення до предмета, обговорюваного на уроці, вчитель висловлює своє розуміння проблеми, свої міркування шляхом висловлювань: “Я гадаю...”; “Мені здається...” А буває й так; студент на педагогічній практиці точно передає думку з підручника, розповідає грамотно, послідовно, а власної думки класу не дістає у відповідь. Тут маємо відтворення почутого, не зігріте власними роздумами. Так, інколи вчитель забуває педагогічну істину: якщо сам не розкриваєшся перед учнями, не даєш їм проникнути у світ своїх почуттів, думок, марно очікувати щирих відповідей. І таке навчання не є розвитком творчого потенціалу учнів, а перетворюється на тяжкий шлях “накопичення знань”.

У різні епохи формувалися свої погляди на завдання і характер навчання, що визначали навчальний процес, специфічний для кожного суспільства, конкретних умов його життя, тенденції у теорії та практиці навчання. Сьогодні великий інтерес проявляється до збільшення застосування нестандартних підходів до навчання в цілому, а також при навчанні іноземної мови в навчальних закладів [8, 34].

Можливості ігрового потенціалу мови як прийому актуалізації змісту навчального матеріалу різноманітні. Інтерактивна гра активізує увагу

аудиторії, створює сприятливий психологічний настрій для засвоєння інформації, сприяє більш чіткої структурної організації навчального матеріалу, оскільки розташовує певні смислові маяки, і, нарешті, поліпшує систематизацію і запам'ятовування нової інформації. Функціональна амбівалентність інтерактивної гри висвітлює не тільки індивідуальну манеру викладача, а й сприяє оптимізації комунікативних і когнітивних процесів в навчальному контексті [30, 95].

Тож, застосування на заняттях інтерактивних технологій – це досить ефективний та доцільний засіб у формуванні мовної компетенції, творчого потенціалу та стійкої мотивації учнів до покращеного вивчення навчальних дисциплін. Це сприяє розвитку комунікативних здібностей учнів та взаєморозумінню між педагогом та учнями. Крім того, використання такого методу в викладанні дисциплін дозволяє відійти від традиційних форм навчання й підвищити індивідуалізацію навчальної діяльності учнів, оптимізувати засвоєння мовних структур та накопичення досвіду, а також подолати монотонність заняття при формуванні мовленнєвої та комунікативної компетенції учнів при навчанні [33, 154].

РОЗДІЛ 2.

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПРИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ СТУДЕНТІВ МАГІСТРАТУРИ

2.1. Результати педагогічного експерименту констатувального типу

Ідея особистісно орієнтованої моделі професійної педагогічної підготовки – допомогти майбутньому педагогові через пізнання особливостей обраної професії визначити роль особистості педагога, вимоги до себе і рівень власної готовності відповідати цим вимогам. Нам хотілося б, щоб опанування студентами секретів професійної майстерності педагога не лише відбувалося шляхом засвоєння педагогічного досвіду, а й супроводжувалося пошуком свого “Я”, намаганням розвинути власні задатки, необхідні для педагогічної творчості [48, 4].

Для цього, потрібна щоденна і наполеглива праця над розвитком своїх здібностей до педагогічної діяльності, формуванням професійної позиції, виховуванням уміння спілкуватися з людьми, у процесі органічної взаємодії розв’язувати завдання навчання та виховання.

Тривалий час вважалося, що виховання особистості майбутнього педагога в процесі його професійного навчання забезпечується засвоєнням системи педагогічних знань. І чим більшою була інформаційна насиченість такого навчання, тим кращою здавалася підготовка вчителя. Але практика засвідчила хибність такого підходу. Реальне професійне життя ставить у такі ситуації, коли самих теоретичних знань замало, потрібні самі практичні вміння й навички. Крім того, молодий фахівець починає усвідомлювати, що саме він, його особистість, є своєрідним “інструментом” організації взаємодії з учнями. Так виникає не передбачена попереднім досвідом навчання проблема вивчення і вдосконалення власної психотехніки, мовлення, невербальної поведінки [48, 5].

Тому поняття навчання у педагогічному навчальному закладі означає не лише засвоєння знань, а й розвиток здібностей, формування професійних якостей і вмінь, що допоможуть налаштувати особистість як інструмент педагогічного впливу на взаємодію з дітьми, батьками, колегами. Така система навчання складна і навчальними планами не передбачена, проте сьогодні це найактуальніше завдання педагогічного вузу [48, 5].

Суспільні тенденції гуманізації змісту, методів і форм педагогічного процесу, орієнтація на вияв індивідуальності кожного учня ставлять високі вимоги до особистості педагога, розвитку його творчого потенціалу.

Наше дослідження проходило в декілька етапів. Для проведення своєї дослідницької роботи ми обрали групу студентів магістратури 035-19м, у кількості 18 чол. “Методика викладання перекладу у вищій школі” в обраній групі є нормативним предметом, тобто одним з основних. Рівень володіння навичками в обраних учнів був недостатнім. Дослідження проводилося під час практичних занять з “Методики викладання перекладу у вищій школі”.

На початку з обраними студентами було проведено моніторингове тестування для визначення їхнього рівня володіння знаннями та навичками педагогічного спілкування з урахуванням навчальної програми. Тест складався з двадцяти питань з трьома варіантами відповіді до кожного питання, який представлено в додатку А. На написання тесту було виділено 30 хвилин.

Результати моніторингового тестування рівня володіння навичками педагогічного спілкування визначаються за сумою балів, набраною за всіма 12 питаннями тесту, поділеною на 12, згідно додатку Б.

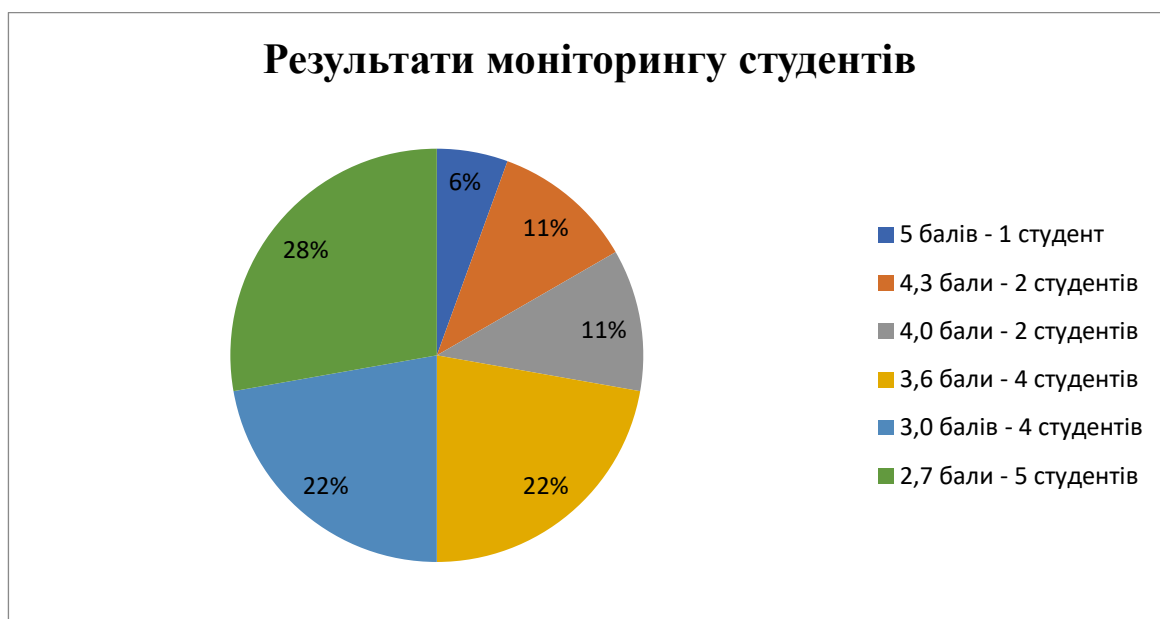
Тобто, середня оцінка, яку отримуємо в результаті арифметичних дій, є:

- а) 4,5-5 балів – свідчення високого рівня розвитку здібностей та навичок педагогічного спілкування;
- б) 3,5-4,4 бала – середнього;
- в) 2-3,4 бала – низького.

Проаналізувавши результати моніторингового тестування було визначено, що:

1. лише один студент з вісімнадцяти, отримав 5 балів за тестування;
2. 4,3 бали отримали двоє студентів;
3. 4,0 бали отримали також двоє студентів;
4. 3,6 бали отримали четверо студентів;
5. 3,0 бали отримали четверо студентів;
6. 2,7 бали отримали п'ятеро студентів.

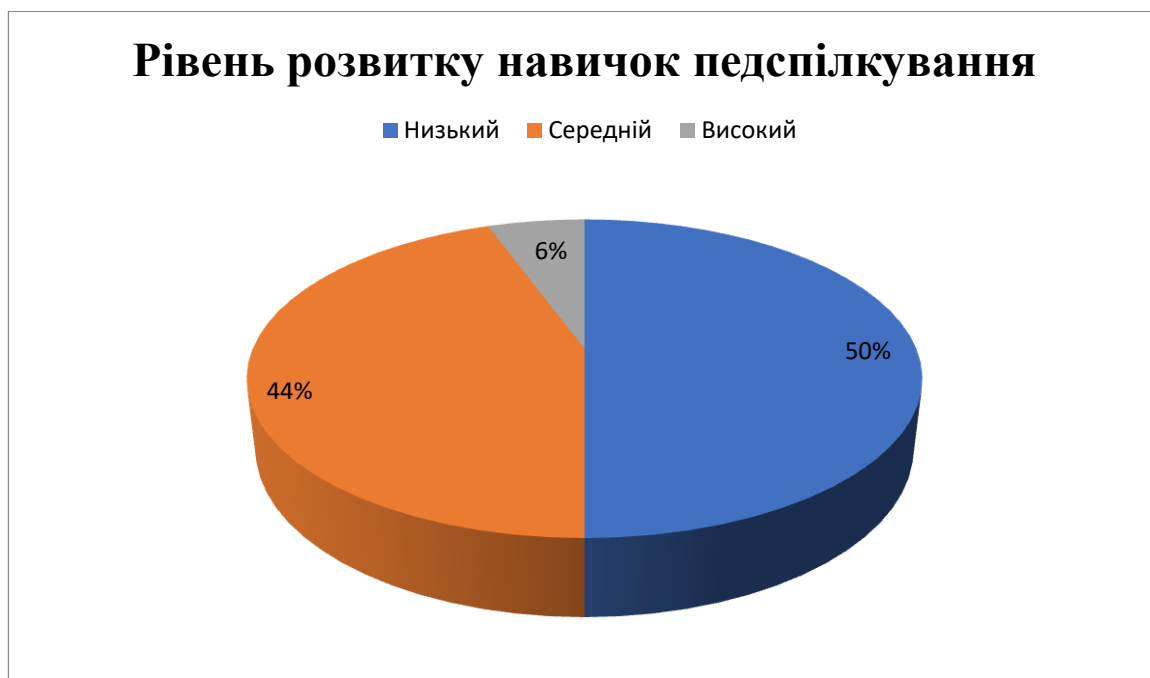
Згідно вищевикладених результатів були виведені результати в відсотковому відношенні за кількістю отриманих балів студентами обраної групи та, на основі цього, було побудовано діаграму, яка представлена на рисунку 2.1.

Рисунок 2.1. Результати моніторингового тестування розвитку навичок педагогічного спілкування у студентів магістратури

На основі виведених результатів моніторингу розвитку навичок педагогічного спілкування обраних студентів магістратури, було підраховано

вищенаведені дані в відсотковому відношенні та побудовано діаграму, яка представлена на рисунку 2.2.

Рисунок 2.2. Рівень володіння та розвитку навичок педагогічного спілкування у студентів магістратури

Тобто, згідно вищенаведених результатів, представлених на рисунку 2.2, та введеного оцінювання у даному дослідженні можна стверджувати, що рівень розвитку навичок педагогічного спілкування студентів магістратури має низький рівень:

1. 9 студентів отримали відмітку від 2 до 3,4 балів, що відповідає низькому рівню розвитку навичок педагогічного спілкування, тобто це дорівнює 50%;

2. 8 студентів отримали відмітку від 3,5 до 4,4 бали, що відповідає середньому рівню розвитку навичок педагогічного спілкування, тобто це дорівнює 44%;

3. лише 1 студент зміг отримати відмітку від 4,5 до 5 балів, що

відповідає високому рівню розвитку навичок педагогічного спілкування, тобто це дорівнює 6%.

Отже, згідно результатів моніторингу, рівень розвитку навичок та здібностей педагогічного спілкування у студентів магістратури є дуже низьким. Студенти не повною мірою володіють знаннями щодо педагогічного спілкування, тобто, ймовірніше, вони володіють лише теоретичними знаннями, але фахівець, ким вони прагнуть стати, повинен володіти не лише теорією, а й розуміти де та як на практиці можна застосовувати ці набуті теоретичні знання. Це вже називається вмінням. Однак, такі низькі показники рівня розвитку педагогічного спілкування говорять про те, що в вищому навчальному закладі недостатньо уваги приділяється саме розвитку навичок та вмінь педагогічного спілкування у студентів магістратури.

2.2 Методика проведення формувального педагогічного експерименту

Як вже було зазначено раніше, педагогічне мовлення – це різновид мовлення, яке пристосоване для розв'язання специфічних педагогічних завдань [6, 472]:

1. зробити складну тему уроку цікавою, а процес її вивчення – привабливим;
2. створити щирю атмосферу спілкування у класі, встановити контакт з учнями, досягти взаєморозуміння з ними;
3. сформуванати у вихованців відчуття емоційної захищеності, вселити в них віру в себе тощо.

Мовлення педагога повинно мати педагогічну цінність (логічність, доступність, чіткість, переконливість), педагогічну ефективність (фонетична виразність, інтонаційна розмаїтість, чітка дикція, доречний темп, емоційна виразність, образність, барвистість, стислість, простота); повинно бути переконливим, збуджувати зацікавленість, спонукати до роздумів та

спрямованим на співрозмовника [39, 42].

Спрямованість мовлення педагога залежить також і від його вміння будувати свій монолог як діалог з учнями, як пряме звертання до їхнього розуму, почуттів, переживань. В його розповіді будуть і прямі спонування до спільної роботи і висловлювання власних оцінок, вражень, роздумів.

Обов'язковою передумовою ефективності професійного мовлення педагога є володіння його технікою: голос, дикція, темп, інтонація, а також сила, витривалість, гнучкість і тональність голосу. Дослідженнями встановлено, що вони виконують важливі функції, а саме: створюють імідж людини, який закріплюється у свідомості довколишніх: дають змогу виявити психічну індивідуальність людини, визначити її емоційний стан [62, 12].

Силу голосу визначає не крик, а внутрішнє емоційне наповнення. Витривалість голосу дає змогу без його ослаблення чи захворювання вдаватися до тривалого мовчання. Гнучкість голосу передбачає охоплення максимального діапазону звучання – від низьких до високих звуків і тонів. Тональність голосу вчитель повинен обирати залежно від змісту навчальних і виховних завдань, індивідуальних особливостей учнів. Важливим аспектом мовлення є його тон. Одне й те саме слово можна промовити впевнено або нерішуче, приязно або вороже тощо [62, 14].

Як вже було сказано, що інтерактивне навчання – це спеціальна форма організації пізнавальної діяльності, яка має конкретну мету – створити комфортні умови для самореалізації, за яких кожен учень відчуває свою успішність, інтелектуальну спроможність. Інтерактивна взаємодія виключає як домінування одного учасника навчального процесу над іншим, так і однієї думки над іншою. Під час інтерактивного навчання здобувачі освіти вчаться бути демократичними, спілкуватися з іншими людьми, критично мислити, приймати продумані рішення. Процес навчання потребує напруженої розумової роботи людини і її власної активної участі в цьому процесі. Головне правильно підібрати вид інтерактивної взаємодії для вирішення конкретних

навчальних завдань [64, 23].

Тому, для реалізації нашої мети найбільше всього підходять ділові ігри.

Навчальна ділова гра – це практичне заняття, яке моделює різні аспекти діяльності студентів і забезпечує їм умови комплексного використання наявних у них знань предмета професійної діяльності, вдосконалення існуючих навичок та вмінь, в тому числі більш повне оволодіння навичками педагогічного мовлення як засобом професійного спілкування і предметом навчання [49, 75].

Використання таких інтерактивних інтелектуальних завдань, як дискусія, форум, колоквиум, круглий стіл, симпозіум, дебати, ток-шоу, інтерв'ювання, технологія акваріуму, “мозковий штурм”, рольові ігри, презентації, технології моделювання ситуацій, комунікативні тренінги, створення дерева рішень або “ментальних (асоціативних) мап”, віртуальна екскурсія, створення презентацій, проведення репортажів, забезпечує реалізацію таких основних принципів організації навчальної діяльності [30, 24]:

1. мотиваційної достатності;
2. культурологічності;
3. практичної реалізації комунікативної компетенції;
4. зануреності у предметний зміст навчання;
5. предметності та інтегрованості навчання чотирьох видів мовленнєвої діяльності;
6. автономії творчої навчальної діяльності;
7. творчої співпраці.

Отже, метою нашого дослідження було визначення того, чи в змозі інтерактивні ігри допомогти покращенню рівня володіння та розвитку навичок та здібностей педагогічного спілкування у студентів-магістрів вищого навчального закладу.

Для визначення цього, після моніторингового тестування, були проведені

відкриті уроки у формі інтерактивної гри на розвиток та застосування певних навичок педагогічної комунікації.

З урахуванням результатів моніторингового тестування, специфічних потреб та поставлених цілей були обрані такі ігрові вправи, як “Скоромовки”, “Іншими словами” та ситуаційна гра “Позиційне спілкування”.

Ігрова вправа “Скоромовки”. Скоромовки зазвичай використовуються як мовні ігри, найчастіше, як форма розваги для дітей. Ці фрази розроблені для того, щоб мовець міг практикувати вимову, покращувати дикцію.

Скоромовки – це фрази, які містять багато фонетично подібних слів. Ці слова часто є тими, які ми називаємо мінімальними парами, тобто, вони є парами слів, що відрізняються тільки одним звуком [18, 5].

Труднощі, пов’язані з вимовою скоромовок полягають в тому, як ми обробляємо мову. Лінгвісти вважають, що ми не обробляємо слова у висловлюванні (що б ми не говорили) одне за іншим; замість цього мозком обробляється весь рядок разом, перш ніж ми почнемо говорити перше слово.

Помилки, які ми робимо, вимовляючи скоромовки, часто є так званими помилками очікування. Вони включають в себе змішування різних частин висловлювання.

Скоромовки зазвичай беруть свій початок не з класів слів, а з фонетично подібних їм слів. У будь-якому випадку, існує зв’язок між словами, які збивають з пантелику людський розум.

Так, наприклад, для тренування відмінностей між / SH / – / S / ми використали таку скоромовку [32, 14]:

“She sells sea-shells on the sea-shore.

The shells she sells are sea-shells, I’m sure.

For if she sells sea-shells on the sea-shore

Then I’m sure she sells sea-shore shells”.

Переклад: “Вона продає морські мушлі на морському березі.

Оболонки (черепашки), які вона продає – це морські мушлі, я впевнений.

Бо якщо вона продає морські мушлі на морському березі
Тоді я впевнений, що вона продає мушлі морського берега (морські мушлі)”.

Для тренування відмінностей між /TH/ – /F/ – /T/ було обрано таку скоромовку:

“Through three cheese trees three free fleas flew.

While these fleas flew, freezy breeze blew.

Freezy breeze made these three trees freeze.

Freezy trees made these trees’ cheese freeze.

That’s what made these three free fleas sneeze”.

Переклад: “Через три сирні дерева пролетіли три вільні блохи.

Поки ці блохи летіли, дув крижаний вітер.

Морозний вітер змусив ці три дерева замерзнути.

Через холодні дерева сир цих дерев замерз.

Ось що чхало цим трьом вільним блохам”.

Для тренування відмінностей між /B/ ми обрали таку скоромовку:

“Betty Botter bought a bit of butter.

The butter Betty Botter bought was a bit bitter

And made her batter bitter.

But a bit of better butter makes better batter.

So Betty Botter bought a bit of better butter

Making Betty Botter’s bitter batter better”.

Переклад: “Бетті Боттер купила трохи масла.

Масло, яке купила Бетті Боттер, було трохи гірким

І зробило її тісто гірким.

Але трохи кращого масла робить кращим тісто.

Тому Бетті Боттер купила трохи кращого масла

Що робить гірке тісто Бетті Боттер кращим”.

Отже, скоромовки – це не лише засіб для тренування дикції та

правильної вимови; вони зумовлюють більш невимушену та радіснішу атмосферу заняття, знімають напруження в навчальному класі. Тренувати вимову скоромовками та, тим самим, розвивати свій артикуляційний апарат бажаніше щодня.

Ігрова вправа “Іншими словами”. Мета: тренування мовленнєвої швидкості і гнучкості, вміння підбирати синоніми, адекватно передавати одну і ту ж думку різними словами [32, 21].

Порядок виконання та інструкція. Учасники об’єднуються в команди по 3 людини. Ведучий говорить першому учаснику команди якусь нескладну фразу з 5-6 слів. Той повинен передати її наступному учасникові таким чином, щоб зберегти зміст висловлювання, але при цьому не використовувати жодне з тих слів, які були в оригінальній фразі (за винятком часток і прийменників). Наступний учасник передає фразу далі, знову ж використовуючи інші слова і т.д., допоки фразу не буде виголошено в різних варіантах усіма гравцями команди.

Ведучий і ще 2 добровольця виступають в ролі арбітрів – стежать, щоб гравці не повторювали слова, а сенс висловлювання передавався вірно.

Потім між командами проводилися змагання, хто швидше передасть висловлювання (фрази всім даються різні, але подібні за складністю і кількістю слів).

Після гри відбулося загальне обговорення:

1. Кому наскільки складно було виконувати це завдання?
2. З чим конкретно пов’язані труднощі: нестатком відповідних слів, важкістю швидко їх згадати, необхідністю пам’ятати усі слова, що були вжиті та використані іншими учасниками, або ще з чимось?
3. У яких реальних ситуаціях спілкування важливо вміти висловлювати одну і ту ж думку за допомогою різних фраз?

Ситуаційна гра “Позиційне спілкування”. Мета: розширення діапазону комунікативних засобів педагога, пошук ефективного індивідуального стилю

педагогічного спілкування зі студентами вищих навчальних закладів [22, 51].

Порядок виконання та інструкція. Вправа проводиться в три етапи. На першому етапі педагог пропонує двом учасникам із загальної групи програти одну з типових ситуацій, взятих із взаємодії педагога та його студента. Решта учасників спостерігають.

Можливі такі ситуації: “Студент зірвав урок, і педагог викликав його для бесіди”; “Студент курить в туалеті (коридорі) навчального закладу”, “Педагог став випадковим свідком того, що його студентка різко і грубо відгукнулася про роботу цього педагога при однокурсниці” і т. п.

Обрана ситуація програється відповідно до заданих комунікативних позицій: “педагог” виступає суворим, реалізуючим формально-оцінюючий стиль. А “студент” виправдовується, мовчки вислуховує нотацію “педагога”.

Потім відбувається загальне обговорення: які відчуття і враження отримав “студент” від такої бесіди, як відчував себе “педагог”, які думки і емоції викликала дана сцена у спостерігачів, тобто інших учасників групи. Учасник, який грав роль нерадивого студента, зізнавався, що жорсткі, директивні заходи впливу, що, начебто, справедливо застосовуються для покарання нерадивого студента, народжують в останньому тільки пригніченість, пасивність, а іноді і роздратування. Учасники групи дійшли висновку, що застосування авторитарних засобів спілкування з вихованцями в цілому малоефективно.

На другому етапі програється та ж ситуація спілкування педагога і студента, але змінюються “актори” і задані комунікативні позиції. Учаснику групи, що грає роль “педагога”, пропонується перейти на улесливий тон (наприклад, в дорогому елітному навчальному закладі педагог змушений умовляти сина мільйонера), в той час як “студент” поводить зарозуміло й дуже зухвало.

Групове обговорення результатів другого етапу даної ситуаційної гри присвячено аналізу того, з яких причин виникають ситуації залежності

педагога від учня і як їх подолати або уникнути.

На третьому етапі організовується груповий пошук засобів і способів, що допомагають педагогу налагодити психологічно повноцінне спілкування зі студентом на прикладі обіграних ситуації, але при цьому реалізувати педагогічну керуючу позицію.

Розглядаються питання: як педагогу слід почати розмову із учнем, як сісти, які фрази і коли саме говорити, яку атмосферу і настрій повинна носити така бесіда та ін.

Після проведених відкритих уроків із застосуванням елементів інтерактивних методів навчання, було проведено контрольне тестування для того, щоб визначити, чи допомагають інтерактивні ігри полегшити процес та покращити результати при розвитку навичок та здібностей педагогічної комунікації у студентів магістратури вищого навчального закладу. Контрольний тест представлено в додатку В.

Результати контрольного тестування рівня володіння навичками педагогічного спілкування також визначалися сумою балів, набраною за всіма 12 питаннями тесту, поділеною на 12, згідно додатку Г.

Тобто, середня оцінка, яку отримуємо в результаті арифметичних дій, є:

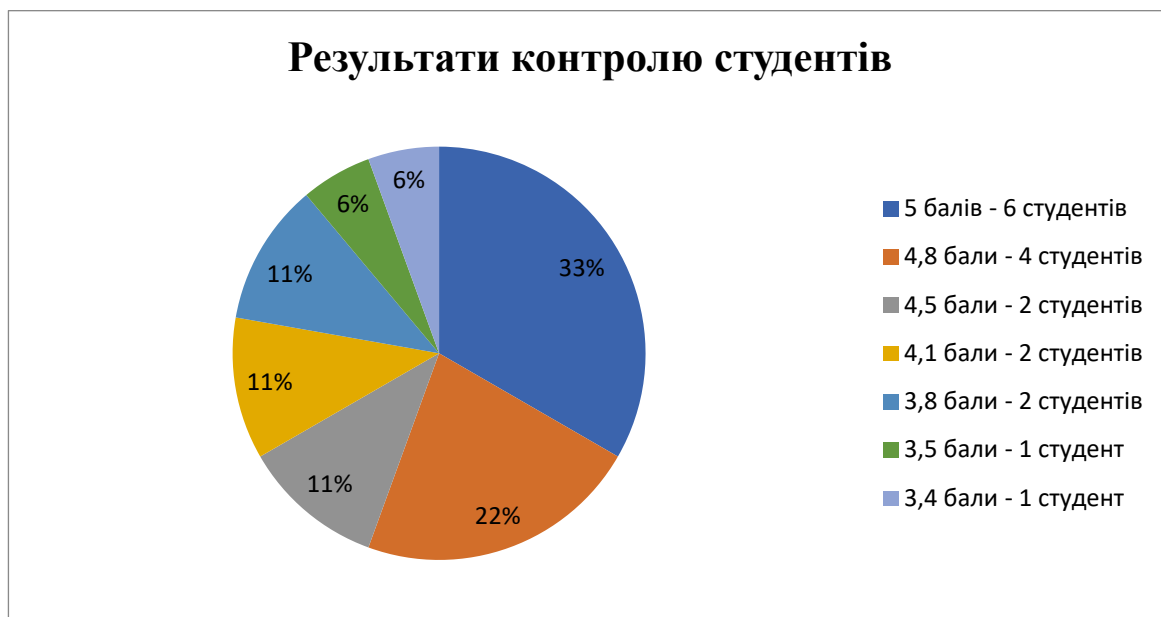
- а) 4,5-5 балів – свідчення високого рівня розвитку здібностей та навичок педагогічного спілкування;
- б) 3,5-4,4 бала – середнього;
- в) 2-3,4 бала – низького.

Проаналізувавши результати контрольного тестування, на цей раз було визначено, що:

1. 5 балів за тестування отримали шестеро студентів з вісімнадцяти;
2. 4,8 бали отримали четверо студентів;
3. 4,5 бали отримали двоє студентів;
4. 4,1 бали отримали двоє студентів;
5. 3,8 бали отримали двоє студентів;

6. 3,5 бали отримав один студент;
7. 3,4 бали отримав також один студент.

Згідно вищевикладених результатів були також виведені результати в відсотковому відношенні та було побудовано діаграму, яка представлена на рисунку 2.3.

Рисунок 2.3. Результати контрольного тестування розвитку навичок педагогічного спілкування у студентів магістратури

Також, згідно вищевикладених результатів контрольного тестування розвитку навичок педагогічного спілкування обраних студентів магістратури, було підраховано результативні дані в відсотковому відношенні та побудовано діаграму, яка представлена на рисунку 2.4.

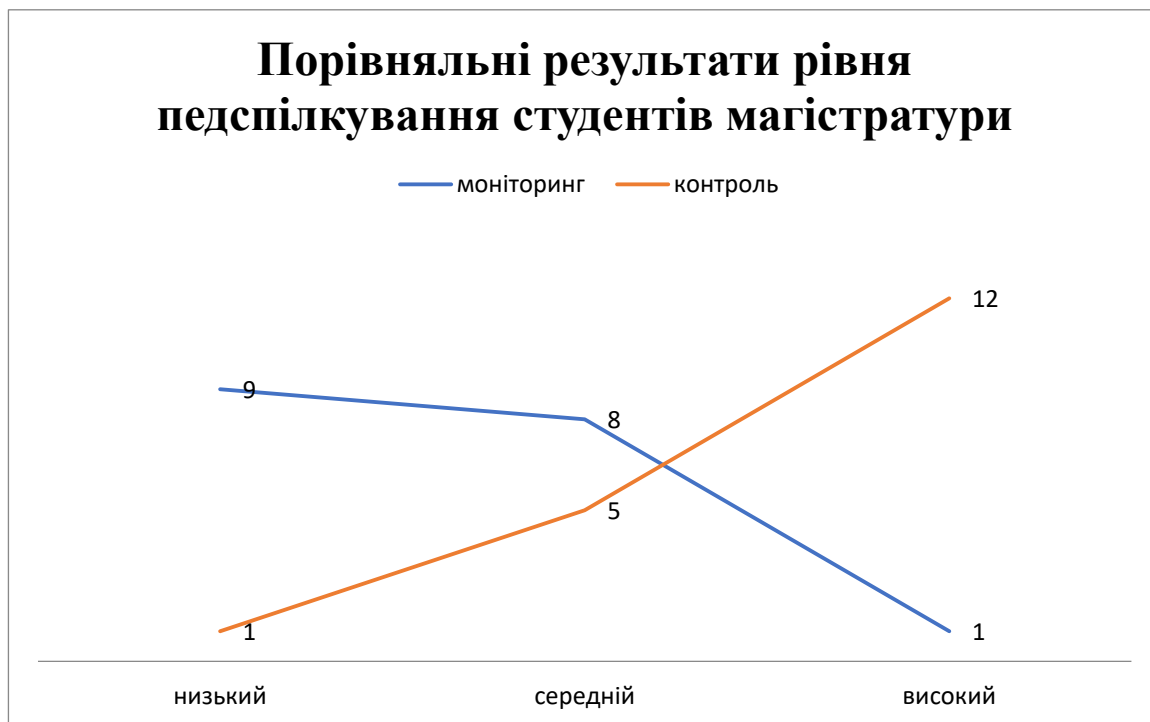

Рисунок 2.4. Рівень володіння та розвитку навичок педагогічного спілкування у студентів магістратури після проведеного інтерактивного навчання

Тобто згідно вищенаведених результатів та введеного оцінювання у даному дослідженні можна також стверджувати, що рівень розвитку навичок педагогічного спілкування студентів магістратури дещо підвищився:

1. лише 1 студент отримав відмітку від 2 до 3,4 балів, що відповідає низькому рівню розвитку навичок педагогічного спілкування, тобто це 5%;
2. 5 студентів отримали відмітку від 3,5 до 4,4 бали, що відповідає середньому рівню розвитку навичок педагогічного спілкування, тобто це дорівнює 28%;
3. 12 студентів отримали відмітку від 4,5 до 5 балів, що відповідає високому рівню розвитку навичок педагогічного спілкування, тобто це дорівнює 67%.

На основі отриманих моніторингових та контрольних результатів рівня розвитку навичок педагогічного спілкування студентів магістратури, було побудовано порівняльну діаграму, яка представлена на рисунку 2.5.

Рисунок 2.6. Рівень володіння та розвитку навичок педагогічного спілкування у студентів магістратури (порівняння результатів моніторингового та контрольного тестування)

Згідно виведеного графіку, представленого на рисунку 2.6, бачимо, що після застосованої системи інтерактивних ігор на заняттях з “Методики викладання перекладу у вищій школі” рівень володіння навичками педагогічного спілкування значно підвищився.

Проаналізувавши результати педагогічного експерименту, проведеного в даній дослідницькій роботі, та результати тестувань студентів, що наглядно представлені на рисунку 2.6, ми дійшли висновку, що за допомогою інтерактивних технологій можна забезпечити більш поглиблене навчання

педагогічному спілкуванню, як одного з засобів педагогічної майстерності.

Також, для закріплення результатів покращення рівня розвитку навичок та здібностей педагогічного спілкування студентам магістратури було запропоноване завдання додому, в якості самостійної роботи над підвищенням рівня педагогічного спілкування. Завдання складалося з таких вправ: самостійно підготувати практичне заняття за темою: “Педагогічна розповідь як фрагмент педагогічної діяльності”.

Практичне самостійне заняття “Педагогічна розповідь як фрагмент педагогічної діяльності”.

Мета: усвідомлення суті педагогічної розповіді як педагогічної дії, вимог до її побудови і проведення.

План заняття:

1. Діагностика професійної позиції студента в ситуаціях організації взаємодії з аудиторією.
2. Обговорення основних теоретичних положень.
3. Виконання вправ на аналіз технології побудови зразків педагогічної розповіді.
4. Моделювання творчого задуму педагогічної розповіді. Публічний захист теми, надзавдання і структури педагогічної розповіді.

Завдання для студентів:

1. Підготуватися до обговорення основних теоретичних питань, ознайомившись із рекомендованою літературою, що представлена в додатку Д:
  - а) саморегуляція професійної діяльності як основа педагогічної майстерності вчителя;
  - б) педагогічна розповідь як фрагмент педагогічної діяльності, її сутність, специфіка, вимоги;
  - в) творчий задум педагогічної розповіді: обґрунтування теми, визначення мети і надзавдання, розробка структури;
  - г) професійні вимоги до педагога – розповідача.

2. Ознайомитися з основними опірними поняттями такими, як розповідь, монолог, надзавдання, структура розповіді, педагогічна позиція, самопрезентація, мотивація, композиція.

3. Ознайомитись з вимогами до розповіді вчителя, відеозаписами фрагментів педагогічної розповіді, текстами розробок педагогічної розповіді.

4. Обрати тему власної педагогічної розповіді, письмово визначити її надзавдання, структуру. Підготуватися до публічного захисту творчого задуму педагогічної розповіді.

Рекомендації до самостійної підготовки:

Перед тим, як виступати доцільно виконати підготовчі діагностичні вправи “Взаємодія з аудиторією”.

Вправа 1. Початок заняття. Розпочати заняття, привітавшись із групою; оголосити тему, підкресливши її значущість, головні проблеми і опорні поняття. Перевірити наявність студентів на занятті і надати слово колезі, що виконує наступну вправу.

Вправа 2. Роздум. Поділитися своїми міркуваннями з приводу дібраного до теми яскравого вислову, пояснити його зміст, зв’язок із проблемою заняття, висловити власне ставлення до нього.

Аналіз самостійної роботи можна здійснити за допомогою таких питань:

1. Мета діяльності педагога. Чи була ця мета особисто прийнята педагогом?

2. Мета педагога і мета слухачів. Чи можна кваліфікувати діяльність педагога як мета-діяльність?

3. Ставлення до об’єкта. Які стосунки краще запроваджувати педагогові: суб’єкт – суб’єкт чи суб’єкт – об’єкт?

4. Засоби. Які елементи педагогічної техніки використовує педагог для розв’язання поставлених завдань?

5. Результат. Яких наслідків досяг педагог? Чи проаналізував він результат і пов’язав його з визначеною метою?

Пам'ятайте! Слабкість професійної педагогічної позиції, що виявляється у позиціях учня, практиканта, організатора, зумовлена передусім збоченням спрямованості педагога: він орієнтується на зовнішні чинники організації професійної дії (вимоги керівництва, оцінки довколишніх, стандарти професійної поведінки) або лише на власні установки, не бачить ситуації очима учнів або зосереджує всю увагу на організації діяльності при втраченому надзавданні. Важливою умовою становлення професійної педагогічної позиції є розвиток у вчителя здатності до регуляції своєї діяльності [19, 78].

Саме гуманістична спрямованість стає визначальною умовою ефективної діяльності, втілюючи надзавдання його професійної програми. Засадою саморегуляції є сплав знань і спрямованості, а засобом, що забезпечує єдність спрямованості і результату, – вміння в галузі педагогічної техніки [6, 470].

Розглядаючи щодо таких вимог педагогічну розповідь, ми маємо насамперед усвідомлювати сутність її як фрагмента педагогічної діяльності, виваженої педагогом з точки зору вибору мети, усвідомлення технології, побудови бесіди відповідно до сприймання слова педагога учнями, обрання професійної позиції у взаємодії.

Отже, розповідь – жива і образна форма монологічного викладу навчального матеріалу. Розповідь являє собою виклад фактів і подій, на підставі яких слухачів підводять до певних висновків, тобто розповідь – це стислий сюжетний виклад [48, 23].

Слід підкреслити головну ознаку розповіді; це не лише повідомлення нової інформації, а й передача свого ставлення до предмета розмови, свого настрою у зв'язку зі змістом, спонукання до активного співпереживання, тобто це живий виклад матеріалу [48, 157].

Крім виявлення свого ставлення і зацікавленості подіями у розмові, педагог добирає такий матеріал, щоб слухачі уявляли, бачили внутрішнім

зором ті факти, особи, про яких мовиться. Цьому слугують яскраві приклади з описами подробиць, діалоги, що забезпечують образність викладу [48, 158].

Ефективність розповіді залежить від дотримання педагогом таких умов, що забезпечують активне сприймання її слухачами [48, 158]:

- слухачі уважні до розповіді, коли вона пробуджує роботу думки, порушує проблеми перед аудиторією;
- розповідь захоплює, коли містить яскраві картини, що викликають емоційне ставлення до викладу;
- вплив на свідомість і почуття слухачів підсилюється, коли розповідь насичують такими прийомами, як міркування, роздуми, виклад від імені очевидця, укрупнення окремих деталей, опис;
- інтерес до змісту підсилюється, коли мовець звертається до життєвого досвіду слухачів, їхніх знань, розкриваючи нове в уже знайомому.

Готуючи розповідь, педагог завжди розмірковує над питанням: “Чого чекає слухач від мого виступу?” З орієнтації на потреби слухача і слід виходити, обираючи тему розмови. Саме формулювання має бути простим, лаконічним і водночас доволі яскравим. Сама проблема розповіді не повинна бути надто широкою. Переобтяженість проблематикою призводить до втрати значимості основних фактів змісту [38, 141].

У педагогічній діяльності велику роль відіграє пошук надзавдання – привабливої для педагога ідейно-творчої мети педагогічної дії. Матеріал, осяяний педагогічним надзавданням, перестає бути мертвим, оживає, перетворюється у переконання педагога, викликає бажання відстояти свою ідею, емоційно забарвлює всю сутність взаємодії [48, 159].

Розробка надзавдання – важливий етап роботи над задумом. Визначення теми дасть відповідь на питання, про що я хочу розповісти, визначення мети з’ясує, для чого я хочу про це розповісти, визначення надзавдання – в ім’я чого я буду говорити.

І головне, педагогічна розповідь, як правило, містить такі структурні

частини: самопрезентацію, мотивацію, виклад головної частини, закінчення [48, 160].

Самопрезентація – представлення себе у спілкуванні – встановлення контакту зі слухачами, сприяння правильному сприйманню слухачами особистості мовця, бо, не налагодивши контакту, не можна ні зацікавити аудиторію, ні змінити її погляди. Тому перед початком розповіді слід як своєю поведінкою (впевненість, доброзичливість, відкритість у позі та погляді), так і висловлюванням про спільність своїх інтересів з інтересами аудиторії, спільність проблем чи кількома контактними фразами привернути увагу до себе, щоб потім, на етапі мотивації, переключити її на предмет розмови. Саме з цього етапу безпосередньо встановлюється зворотний зв'язок, іде пошук гармонії у взаємодії.

Мотивація – збудження до діяльності – психологічна підготовка до усвідомлення сутності розмови: збудження уваги до теми, формування інтересу до порушених питань, включення слухачів у внутрішній діалог.

Загальна вимога до характеру мотивації – невимушеність слова, природність інтонації, уникнення шаблонних фраз. Загалом початок повинен бути для слухача залученням до невимушеного спілкування, актом творчості на очах, задалегідь продуманим мовцем.

Виклад головної частини – слід продумати композицію викладу: розробивши зав'язку (у мотиваційній частині), тобто визначивши події, думки, з яких починається процес міркування над головною проблемою, з'ясувати те місце в розповіді, яке має викликати найбільше напруження уваги (кульмінація); підвести слухача до розв'язки – заключної дії, що стала результатом розвитку подій. У виступі роль розв'язки виконує заключна частина, призначення якої – повернути слухача до головної думки, заради якої і було організовано розповідь. Кінцівка розповіді може бути оформлена за допомогою різних прийомів: короткого повторення основних висловлювань, побажання, цитати, метафори, віршованих рядків (ілюстративна кінцівка)

тощо. Її слід виділити певними виражальними засобами: паузою, зміною темпу, інтонацією.

Розробляючи задум розповіді, педагогові варто подбати не лише про зміст надзавдання, а й про інші елементи: просторове вирішення взаємодії з аудиторією (де стояти, як розмістити слухачів), пластичне вирішення (доречність жестикуляції, виразність міміки), звукове вирішення (музичне оформлення, тональність мовлення, темпоритм), що безпосередньо впливають на емоційну атмосферу розмови, а через неї – і на глибину сприйняття аудиторією інформації та її надзавдання.

Вимоги до поведінки педагога в ситуації розповіді є багатоплановими. Педагог повинен володіти вмінням [48, 161]:

- керувати собою, своїм почуттям, усвідомлювати, що зовнішній вигляд є інформативним сигналом для слухачів;
- невимушено і гідно представитися аудиторії, забезпечивши первинний контакт;
- дотримуватися надзавдання розповіді впродовж усього часу, логічно будуючи свій виступ;
- керувати увагою слухачів, узгоджуючи їхні інтереси з темою і надзавданням розповіді;
- бути спрямованим на слухачів впродовж усього виступу (зоровий контакт, вербальний контакт, дистанція);
- виявляти власне ставлення до теми і змісту розмови;
- володіти виразним мовленням.

Радимо вам також простежити за інтонацією у своєму мовленні під час спілкування з людьми. При цьому зосередьте увагу на таких питаннях: моя інтонація жива, емоційно забарвлена чи одноманітна, невиразна; чи можу я урізноманітнювати мелодійний малюнок свого мовлення залежно від умов спілкування?

Готуючись до публічного виступу в аудиторії, намагайтеся визначити для

себе, для кого і з якою метою ви будете говорити, які роздуми, почуття ви хотіли б викликати у своїх слухачів, яку атмосферу створити, яким повинен бути інтонаційний малюнок, ритм, темп вашого мовлення [48, 162].

Спробуйте, конструюючи свою розповідь, використати різні описи, деталі, уривки з художньої літератури, власні оцінки та враження. При цьому не забувайте про вимогу виправданого використання зображальних засобів.

Проаналізувавши результати проведених в даній роботі досліджень, ми дійшли висновку, що саме інтерактивна мовленнєва взаємодія, реалізована через інтерактивні ігрові моменти – це найефективніший навчальний засіб вдосконалення складових елементів професійного педагогічного мовлення.

Однак, педагог повинен постійно пам'ятати, що своєчасне усвідомлення появи бар'єрів, погіршень, ускладнень у спілкуванні та їх усунення, за допомогою постійного професійного самовдосконалення, сприяє підвищенню ефективності та цінності педагогічного спілкування [6, 504].

Отже, використання інтерактивних технологій навчання якнайкраще відповідає поставленим цілям: створення педагога-майстра, фахівця/професіонала педагогічної справи. Хоча, це лише засіб для досягнення цієї мети, але, насамперед, дуже дієвий засіб. Тому що, інтерактивна взаємодія найкраще сприяє співробітництву, порозумінню і доброзичливості; надає можливості розкриття внутрішнього потенціалу молодого педагога; сприяє поглибленому вивченню професійних навичок і здібностей, а також розумінню як ці знання використовувати реальному житті.

Висновки до розділу 2

Професійне педагогічне мовлення – це мовлення, пристосоване для розв’язання специфічних завдань, що виникають у педагогічній діяльності, спілкуванні [48, 67].

Володінню мовленням як засобом професійної педагогічної діяльності потрібно вчитися.

Підвищення соціальної мобільності, динамізму нинішнього життя різко збільшують кількість і якісний спектр контактів педагога. Постійно виникають ситуації, в яких фахівець має швидко зорієнтуватися й обрати правильні засоби комунікації, побудувати процес спілкування, знайти стиль поведінки, визначити внутрішню сутність вихованця за характером його дій і вчинків, ступінь сформованості його знань, умінь. Тому питання готовності педагога до здійснення комунікації набувають всеохоплюючого характеру [6, 475].

Люди вчаться спілкуватися, коли самі беруть активну участь у спілкуванні – практично використовують набуті знання: слухають, говорять, читають, пишуть, малюють, грають. Використання інтерактивних ігор, ігрових моментів, віршів, оповідань сприяє кращому засвоєнню мовленнєвого матеріалу студентами [35, 87].

Можливості використання мовної гри в якості педагогічного методу обумовлені її природою. Вирішуючи ігрові завдання, учні досягають педагогічної мети, яку часто не усвідомлюють. Граючи в лінгвістичну гру, учні концентрують свою увагу на конкретних завданнях, що дані в грі, а результатом їх діяльності буде засвоєння нових складових елементів педагогічного спілкування, та, водночас, розуміння того, як і де саме (в якій ситуації) правильно використовувати набуті знання та вміння.

Запорукою продуктивного педагогічного спілкування є його спрямованість на дитину, захопленість своєю справою, професійне володіння організаторською технікою, делікатність у стосунках. І тільки на цих засадах

формується педагогічний такт, що полягає у творчому вмінні обирати в кожному конкретному випадку такий стиль поведінки, такий підхід (за допомогою слова, вчинків, тону, погляду, жестів, міміки тощо), які оберігають честь і гідність учнівського колективу, кожного учня, не принижуючи й не возвеличуючи його.

ВИСНОВКИ

Ідея особистісно орієнтованої моделі професійної педагогічної підготовки – допомогти майбутньому педагогові через пізнання особливостей обраної професії визначити роль особистості педагога, вимоги до себе і рівень власної готовності відповідати цим вимогам. Необхідно, щоб опанування студентами секретів професійної майстерності педагога не лише відбувалося шляхом засвоєння педагогічного досвіду, а й супроводжувалося пошуком свого “Я”, намаганням розвинути власні задатки, необхідні для педагогічної творчості [48, 4].

Проаналізувавши різні наукові точки зору щодо проблеми застосування інтерактивних технологій при розвитку педагогічної майстерності студентів магістратури, ми дійшли висновку, що такий вид інтерактивних технологій як гра – це особливо організована форма заняття, що вимагає напруги емоційних та розумових сил. Бажання вирішити питання, що виникають в процесі, загострює розумову діяльність учасників гри. А якщо це буде рольова ситуативна гра, то при цьому відкриються багаті навчальні можливості, бо така гра може бути максимально наближена до дійсності.

На сьогоднішній день суспільні тенденції гуманізації змісту, методів і форм педагогічного процесу, орієнтація на вияв індивідуальності кожного учня ставлять високі вимоги до особистості педагога, розвитку його творчого потенціалу. Тому що, основне завдання сучасного навчання повинно бути направлене не тільки на підготовку учнів до пристосовування щодо оточуючого середовища та таких мінливих соціальних змін, але й до активного освоєння учнем цих ситуацій, до, так званої, асиміляції [7, 57].

Для визначення особливостей застосування інтерактивних технологій при навчанні студентів магістратури педагогічної майстерності треба враховувати психологічні особливості розвитку, обсяг педагогічних знань тощо. Також для проведення інтерактивних ігор треба враховувати як розміри

аудиторії, де проводиться навчальний процес, так і розміри потрібного простору для ігрового процесу.

Розроблена та перевірена на практиці система педагогічних інтерактивних ігор для підвищення рівня оволодіння та розвитку навичок педагогічного спілкування, що точно вирішує поставлені специфічні педагогічні цілі, включає такі види ділових ігор: мовленнєва ігрова вправа “Скоромовки” (найчастіше використовуються для практики правильної вимови, покращення дикції та позбавлення від дефектів мови), мовленнєва ігрова вправа “Іншими словами” (розроблена задля тренування мовленнєвої швидкості та гнучкості, вміння підбирати синоніми, адекватно передавати одну і ту ж саму думку різними словами) та ситуаційна гра “Позиційне спілкування” (необхідна у разі тренування розширення діапазону комунікативних засобів педагога, пошуку ефективного індивідуального стилю педагогічного спілкування зі студентами вищих навчальних закладів). Також, для закріплення результатів поліпшення рівня оволодіння та розвитку навичок педагогічного спілкування студентам було запропоноване самостійне практичне завдання додому за темою: “Педагогічна розповідь як фрагмент педагогічної діяльності”.

До застосування системи ігор високим рівнем розвитку навичок педагогічного спілкування володіли – 6%, середнім – 44% та низьким – 50% опитаних студентів.

У результаті застосування розробленої педагогічної інтерактивної системи ігор на практиці рівень розвитку навичок педагогічного спілкування підвищився: високий рівень – 67%, середній – 28% та низький – 5%.

Отримані дані свідчать про ефективність застосування розробленого комплексу інтерактивних методик, спрямованих на поліпшення рівня розвитку навичок та здібностей педагогічного спілкування у студентів магістратури при розвитку педагогічної майстерності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авдулова Т.П. Психология игры: современный подход: учеб. пособие для студ. ВУЗов / Т.П. Авдулова. – М.: Изд. центр “Академия”, 2009. – 208с.
2. Азаров Ю.П. Тайны педагогического мастерства: учеб. пособ. / Ю.П. Азаров. – М.: Воронеж: Издательство НПО “МОДЭК”, 2003. – 432 с.
3. Аникеева Н.П. Психологический климат в коллективе: научное издание / Н.П. Аникеева. – М.: Просвещение, 1989. – 223с.
4. Бутенко Н.Ю. Комуникативна майстерність викладача: навч. посібник. / Н.Ю. Бутенко. – К.: КНЕУ, 2005. – 336 с.
5. Васянович Г.П. Педагогічна етика / Г.П. Васянович. – Львів: Академвидав, 2005. – 344 с.
6. Волкова Н. П. Педагогіка: посібник / Н.П. Волкова. – вид. 2-ге, перероб., доп.– К.: Академвидав, 2007. – 616с.
7. Гальскова Н.Д. Современная методика обучения иностранным языкам: пособие для учителя / Н.Д. Гальскова. – М.: АРКТИ, 2003. – 192с.
8. Давыдова М.А. Деятельностная методика обучения иностранным языкам / М.А. Давыдова. – М.: Высшая школа, 2000. – 172с.
9. Жинкин Н.И. Психологические особенности спонтанной речи / Н.И. Жинкин. – М.: Форум, 2005. – 138с.
10. Зимняя И.А. Психолінгвістическіе аспекты обучения говорению на иностранном языке: книга для учителя / И.А. Зимняя. – 2-е изд. –М.: Просвещение, 1985. – 160с.
11. Золотнякова А.С. Личность в структуре педагогического общения: пособие по спецкурсу / А.С. Золотнякова. – Ростов н/Д.: Ростов. гос. пед. ин-т, 1979. – 142 с.
12. Ильин М.С. Основные теории упражнений по иностранному языку / М.С. Ильин / [под ред. проф. В.С. Цетлина.]. – М.: Педагогика, 1975. – 152с.

13. Карнеги Д. Как завоевать друзей и оказать влияние на людей: сочинения. / Д. Карнеги. – М.: Попурри, 2001. – 720 с.
14. Карпенчук С.Г. Теорія і методика виховання: навч. посібник / С.Г. Карпенчук. – К.: Вища школа, 1997. – 304 с.
15. Кларин М.В. Педагогические технологии в учебном процессе. Анализ зарубежного опыта / М.В. Кларин. – М.: Знание, 1989. – 80 с.
16. Ковальчук Л. Основи педагогічної майстерності: навч. посіб. / Л. Ковальчук. – Львів: Видав. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2007. – 608с.
17. Коньшева А.В. Игровой метод в обучении иностранному языку: учителю иностранного языка / А.В. Коньшева. – СПб.: КАРО, 2008. – 179с.
18. Кравчина О.С. Активні та інтерактивні методи навчання / О.С. Кравчина. – К. : ЦППО АПН України, 2003. – 32с.
19. Кульневич С.В. Педагогика личности от концепций до технологий: учеб.-практ. пособие / С.В. Кульневич. – Ростов-н/Д: Учитель, 2001. – 160 с.
20. Паламарчук В.Ф. Інноваційні процеси в педагогіці / В.Ф. Паламарчук. – К.: Освіта, 1994. – С. 5-9
21. Панфилова А.П. Игротехнический менеджмент. Интерактивные технологии для обучения и организационного развития персонала: учеб. пособ. / А.П. Панфилова. – СПб: Знание, 2003. – 536 с.
22. Панфилова М.А. Игротерапия общения: тесты и коррекционные игры. Практ. пос. для психологов, педагогов и родителей / М.А. Панфилова. – М.: Изд-во ГНОМид, 2001. – 160 с.
23. Підласий І.П. Практична педагогіка або три технології: Інтерактивний підручник / І.П. Підласий. – К.: Слово, 2004. – 616 с.
24. Пиз А. Язык телодвижений / А. Пиз. – СПб: Знание, 2000. – 224 с.
25. Пучкова Ю.Я. Игры на уроках английского языка / Ю.Я. Пучкова. – М.: Астрель, 2004. – 78 с.
26. Синиця І.О. Педагогічний такт і майстерність учителя / І.О. Синиця. – К.: Вища школа, 1981. – 319 с.

27. Цимбалюк І.М. Психологія спілкування: навч. посіб. / І.М. Цимбалюк. – К.: Професіонал, 2007. – 464с.
28. Эльконин Д.Б. Психология игры / Д.Б. Эльконин. – М.: ВЛАДОС, 1999. – 360с.
29. Абрамович С.Д. Мовленнева комунікація: підручник / С.Д. Абрамович, М.Ю. Чікарькова – К.: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2013. – 472 с.
30. Берегова І. Зробіть урок яскравішим / І. Берегова, С. Тулупова. – К.: Редакція загально-педагогічних газет, 2005. – 128с.
31. Берн Э. Игры, в которые играют люди: Психология человеческих взаимоотношений; Люди, которые играют в игры: Психология человеческой судьбы [Пер. с англ.] / Э. Берн, М.С. Мацковский. – СПб.: Спец. лит., 1996. – 399с.
32. Близнюк О.І. Ігри у навчанні іноземних мов: посіб. для вчителів / О.І. Близнюк, Л. С. Панова. – К.: Освіта, 1997. – 63с.
33. Гальскова Н.Д. Теория обучения иностранным языкам. Лингводидактика и методика / Н.Д. Гальскова, Н.И. Гез – М.: Издательский центр “Академия”, 2005. – 336с.
34. Гірник А. Конфлікти: структура, ескалація, залагодження / А. Гірник, А. Бобро. – К.: Вид-во Соломії Павличко “Основи”, 2003. – 172с.
35. Гольдштейн А. Тренінг умінь спілкування: як допомогти проблемним підліткам / А. Гольдштейн, В. Хомик. – К.: Либідь, 2003. – 520 с.
36. Грабовська С.Л. Конфлікти без насильства / С.Л. Грабовська, Т.В. Равчина. – Львів: Фонд “Україна-Європа”, 2001. – 276с.
37. Занина Л.В. Основы педагогического мастерства / Л.В. Занина, Н.П. Меньшикова. – Ростов н/Д, 2003. – 288с.
38. Зязюн І.А. Краса педагогічної дії / І.А. Зязюн, Г.М. Сагач – К.: Вища шк., 1997. – 302с.

39. Ковшиков В. А. Психолінгвістика. Теорія речевої діяльності / В.А. Ковшиков, В. П. Глухов. – М.: Астрель, 2007. – 318с.
40. Кузьмінський А.І. Педагогіка: підручник. / А.І. Кузьмінський, В.Л. Омеляненко. – К.: Знання-Прес, 2003. – 418с.
41. Пометун О.І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: наук.-метод. посіб. / О.І. Пометун, Л.В. Пироженко. – К.: А.С.К., 2005. – 192с.
42. П'ятакова Г.П. Сучасні педагогічні технології та методика застосування їх у вищій школі / Г.П. П'ятакова, Н.М. Заячківська. – Львів: Академвидав, 2003. – 55 с.
43. Степанов О.М. Основи психології і педагогіки: навч. посібник / О.М. Степанов, М.М. Фіцула. – К.: Академвидав, 2003. – 504 с.
44. Шацкий В.Н. Методика функціонального формування лексических навчків говорення. Коммуникативность обучения – в практику школы / В.Н. Шацкий, В.С. Коростелев. – М.: Просвещение, 1985. – С. 46–54.
45. Куницына В.Н. Межличностное общение: учебник. / В.Н. Куницына, Н.В. Казаринова, В.М. Погольша. – СПб., 2003. – 544 с.
46. Педагогічні технології: навчальний посібник / А.С. Нісімчук, О.С. Падалка, І.О. Смолюк, О.Т. Шпак. – К.: Укр. енциклопедія ім. М.П. Бажана, 1995. – 263 с.
47. Настольная книга преподавателя иностранного языка: справочное пособие / [Е.А. Маслыко, П.К. Бабинская, А.Ф. Будько, С.И. Петрова; под. ред. Е.А. Маслыко]. – М.: Высшая школа, 2004. – 522с.
48. Педагогічна майстерність: Підручник / [І.А. Зязюн, Л.В. Крамущенко, І.Ф. Кривонос та ін.; за ред. І.А. Зязюна.]. – К.: Вища школа, 1997. – 349с.
49. Розвиток ділової активності учнів під час професійної та загальноосвітньої підготовки: навч.-метод. пос. для пед. прац. навч. закл. / [А.С. Нікуліна, Д.В. Паньков, І.І. Єзікова та ін.]. – Донецьк, 2003. – 407 с.

50. Інтерактивні методи навчання: Досвід впровадження: [зб.наук.праць / наук.ред В.Д. Шарко]. – Херсон: Олді-Плюс, 2000. – 210 с.

51. Психология и педагогика: учеб. пособие / [под. ред. А.А. Бодалева, В.И. Жукова, Л.Г. Лаптева, В.А. Сластенина]. – М.: Изд-во Института психотерапии, 2002. – 345с.

52. Психология и педагогика. учеб. пособ. / [под. ред. В.И. Жукова, Л.Г. Лаптева, А.И. Подольского, В.А. Сластенина]. – М.: Изд-во Института Психотерапии, 2004. – 585 с.

53. Макаренко А.С. Пед. сочинение в 8 т.: Письмо Л.В. Конисевичу / А.С. Макаренко. – М.: Изд-во “Педагогика”, 1986. – Т.8. – 1986. – 543с.

54. Сухомлинський В.О. Сто порад учителів: Вибр. тв.: У 5 т. / В.О. Сухомлинський. – К.: Рад. школа, 1977. Т. 2. – 1977. – 670с.

55. Федорчук В. Інтерактивні технології та їх використання у навчальному процесі вищої школи /В. Федорчук; За ред. М.Т. Мартинюк // Збірник наук. праць Уманського держ. пед. ун-ту ім. П. Тичини. – Умань: ПП Жовтий О.О., 2009. – Ч. 3. – 2009. – С. 180-185.

56. Руденко Д. Особливості застосування інтерактивних технологій при розвитку педагогічної майстерності студентів магістратури / Д. Руденко // Матеріали Всеукраїнської науково-технічної конференції “Молодь: наука та інновації – 2019”. – Дніпро, 2019. – С. 110-111.

57. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник / С.У. Гончаренко. – К.: Либідь, 1997. – 374 с.

58. Ануфриева Р.А. Игры как средство развития интереса к изучаемому языку / Р.А. Ануфриева // Иностранные языки в школе. –2004.– № 9.–С.22-25.

59. Білик О. Рольові ігри на уроках іноземної мови / О. Білик // English. Шкільний світ: language & culture: weekly. – 2010. – № 31. – С. 7-9.

60. Васильєва Н.М. Застосування інтерактивних методів навчання на уроках предметів гуманітарного циклу / Н.М. Васильєва // Управління школою. – 2005. – № 34. – С. 22-24.

61. Вольфовська Т.О. Становлення інтерактивних умінь як психологічна проблема інтеграції особистості в громадське життя / Т.О. Вольфовська. // Педагогіка і психологія. – 2002. – №4. – С.9-14.

62. Гинзбург Р. С. Чарльз Фриз, его лингвистические и методические взгляды / Р.С. Гинзбург // Иностранные языки в школе. – 1963. – № 5.– С.9-16

63. Демішева А. Лексичні рольові ігри / А. Демішева // English. Шкільний світ: language & culture: weekly. – 2010. – № 5. – С. 5-6.

64. Довгаль Н.О. Гра як взаємодія учнів між собою / Н.О. Довгаль // Іноземна мова в школі. – 2011. – № 4. – С. 22-25.

65. Камінська-Клецкова Я.Ю. Спілкування іноземною мовою через рольові ігри та драматизацію / Я.Ю. Камінська-Клецкова // Англійська мова та література. – 2010. – № 14. – С. 18-19.

66. Кларин М.В. Интерактивное обучение – инструмент освоения нового опыта / М.В. Кларин . // Педагогіка. – 2000. – № 7. – С.12-18.

67. Огороднічук Л. Ігри – чудовий засіб для розвитку особистості / Л. Огороднічук // English. Шк. світ: language & culture: weekly. – 2012. – № 14. – С. 23-24.

68. Першукова О. Інтеграція сучасних підходів до навчання іноземних мов у країнах Європи / О. Першукова // Іноземні мови в навч. закладах. – 2009. – № 1. – С. 37-46.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

Ситуаційний тест № 1

«Рівень розвитку педагогічного спілкування»
для моніторингу рівня володіння навичками
педагогічного спілкування (За Р. Нэмовим)

Ситуація 1. Почався урок. Учні заспокоїлися, настала тиша, і раптом у класі хтось голосно засміявся. Коли педагог, не встигнувши нічого сказати, здивовано глянув на учня, який засміявся, він, дивлячись прямо у вічі, заявив: “Мені завжди смішно дивитися на Вас і хочеться сміятися, коли Ви починаєте урок”. Як фахівець має відреагувати на це:

- 1) “От тобі й на!”;
- 2) “А що, тобі смішно?”;
- 3) “Ну й заради Бога!”;
- 4) “Ти що, дурний?”;
- 5) “Люблю веселих людей”;
- 6) “Я радий(а), що створюю веселий настрій”?

Ситуація 2. На першому уроці або вже після того, як педагог провів кілька уроків, учень йому заявив: “Я не думаю, що Ви як фахівець зможете нас чогось навчити”. Якою має бути реакція вчителя:

- 1) “Твоя справа – вчитися, а не вчити вчителя”;
- 2) “Таких, як ти, я, звичайно, нічого не зможу навчити”;
- 3) “Можливо, тобі краще перейти в інший клас або навчатися в іншого педагога?”;
- 4) “Тобі просто не хочеться вчитися”;

- 5) “Мені цікаво знати, чому ти так думаєш?”;
- 6) “Давай поговоримо про це докладніше. У моїй поведінці, напевно, є щось таке, що викликає у тебе подібну думку”?

Ситуація 3. Педагог дає учневі завдання, а той не хоче його виконувати і заявляє: “Я не хочу цього робити!”. Якою має бути реакція вчителя:

- 1) “Не хочеш – змусимо!”;
- 2) “Для чого ж ти тоді прийшов учитися?”;
- 3) “Тим гірше для тебе, залишайся неуком”;
- 4) “Ти усвідомлюєш, чим це може для тебе закінчитися?”;
- 5) “Може, поясниш, чому?”;
- 6) “Давай сядемо та обговоримо – можливо, ти маєш рацію”?

Ситуація 4. Учень, розчарований своїми оцінками, сумнівається у своїх здібностях і в тому, що йому коли-небудь вдасться зрозуміти та засвоїти матеріал, і говорить про це педагогові: “Як Ви вважаєте, чи зможу я вчитися на “відмінно” і не відставати від інших дітей у класі?”. Яку відповідь має дати вчитель:

- 1) “Якщо чесно сказати – сумніваюся”;
- 2) “Так, звичайно, у цьому ти можеш не сумніватися”;
- 3) “У тебе хороші здібності і я покладаю на тебе надії”;
- 4) “Чому ти сумніваєшся в собі?”;
- 5) “Давай поговоримо і з’ясуємо проблеми”;
- 6) “Багато чого залежить від того, як ми з тобою працюватимемо” ?

Ситуація 5. Учень, побачивши педагога, каже йому: “У Вас дуже втомлений вигляд”. Як на це має відреагувати вчитель:

- 1) “Я думаю, що тобі не варто робити такі зауваження вчителю”;
- 2) “Так, я погано себе почуваю”;

- 3) “Не хвилюйся за мене, краще на себе подивися”;
- 4) “Я сьогодні погано спав, у мене багато роботи”;
- 5) “Не турбуйся, це не зашкодить нашим заняттям”;
- 6) “Ти дуже уважний, дякую за турботу!”?

Ситуація 6. У відповідь на зауваження педагога учень каже, що йому для освоєння предмета багато працювати не потрібно, бо його вважають здібною людиною. Що має відповісти йому на це педагог:

- 1) “Навряд чи ти відповідаєш цій думці”;
- 2) “Труднощі, які ти дотепер відчував, і твої знання аж ніяк не свідчать про це”;
- 3) “Багато людей вважають себе здібними, але не всі насправді є такими”;
- 4) “Я радий, що ти такої високої думки про себе”;
- 5) “У такому разі ти маєш докладати більше зусиль у навчанні”;
- 6) “Це звучить так, начебто ти сам не дуже віриш у свої здібності”?

Ситуація 7. Демонструючи самовпевненість, учень говорить педагогові: “Не існує нічого такого, чого б я не зумів зробити, якби захотів. Наприклад, я без особливих зусиль можу освоїти Ваш предмет”. Як має відреагувати педагог:

- 1) “Ти занадто добре думаєш про себе”;
- 2) “Із твоїми здібностями? Сумніваюся!”;
- 3) “Ти, напевно, відчуваєшся досить упевнено, якщо заявляєш так?”;
- 4) “Не сумніваюся в цьому, бо знаю, що якщо ти захочеш, то в тебе все вийде”;
- 5) “Це, напевно, буде вимагати від тебе значних зусиль”;
- 6) “Зайва самовпевненість шкодить справі”?

Ситуація 8. “Я відчуваю, що заняття, які Ви ведете, нічого мені не дадуть,” – каже учень своєму педагогу і додає: “Я взагалі не хочу ходити на

ваші уроки”. Як відреагувати педагогові:

- 1) “Перестань говорити дурниці!”;
- 2) “Нічого собі, додумався!”;
- 3) “Можливо, тобі знайти іншого вчителя?”;
- 4) “Я хотів би докладніше знати, чому в тебе виникло таке бажання?”;
- 5) “А якщо нам попрацювати разом над твоєю проблемою?”;
- 6) “Можливо, твою проблему можна подолати якимось інакше?”

Ситуація 9. Учень говорить педагогу: “Я знову забув принести зошит із домашнім завданням”. Як на це відреагувати вчителю:

- 1) “Ну от, знову”;
- 2) “Чи не здається тобі, що ти безвідповідальний?”;
- 3) “Думаю, що настав час серйознішати”;
- 4) “Я хотів би знати, чому?”;
- 5) “У тебе, мабуть, не було для цього можливості?”;
- 6) “Як ти думаєш, чому я щораз нагадую про це?”

Ситуація 10. Учень каже педагогові: “Я хотів би, щоб Ви ставилися до мене краще, ніж до інших учнів”. Якою має бути реакція вчителя:

- 1) “Чому я маю ставитися до тебе краще, ніж до всіх інших?”;
- 2) “Я не збираюся грати в улюбленців і фаворитів!”;
- 3) “Мені не подобаються люди, які заявляють так, як ти”;
- 4) “Я хотів би знати, чому я маю виділяти тебе серед інших?”;
- 5) “Якби я тобі сказав, що ставлюся до тебе краще, ніж до інших, ти почував би себе комфортніше?”;
- 6) “А як я насправді до тебе ставлюся?”

Ситуація 11. Учень, поділившись з педагогом своїми сумнівами з приводу можливості глибшого засвоєння предмета, говорить: “Я сказав Вам

проте, що мене турбує. Тепер Ви скажіть, у чому причина цього і як мені діяти далі?”. Що має відповісти педагог:

- 1) “Ти, мені здається, комплексуєш”;
- 2) “У тебе немає жодних підстав для занепокоєння”;
- 3) “Перш ніж висловити обґрунтовану думку, мені необхідно розібратися в суті проблеми”;
- 4) “Давай почекаємо, попрацюємо і повернемося до цього питання через певний час. Я думаю, що нам вдасться його вирішити”;
- 5) “Я не готовий зараз дати тобі точну відповідь, мені треба подумати”;
- 6) “Не хвилюйся, і в мене свого часу нічого не виходило”?

Ситуація 12. Учень, явно демонструючи погане ставлення до свого однокласника, говорить: “Я не хочу працювати разом із ним”. Як на це має відреагувати педагог:

- 1) “Ну то й що?”;
- 2) “Все одно доведеться”;
- 3) “Це нерозумно з твого боку”;
- 4) “Але він теж не захоче після цього працювати з тобою”;
- 5) “Чому?”;
- 6) “Ти даремно так”?

Опрацювання результатів

Кожну відповідь – вибір одного із запропонованих варіантів – оцініть у балах відповідно до ключа, поданого у таблиці нижче. Ліворуч по вертикалі зазначено порядкові номери педагогічних ситуацій, а праворуч угорі представлено номери альтернативних відповідей. У самій таблиці наведено бали, якими оцінюють різні варіанти відповідей на різні педагогічні ситуації.

Порахуйте загальну суму набраних вами балів.

Номер ситуації	Варіант відповіді					
	1	2	3	4	5	6
1	4	3	4	2	5	5
2	2	2	3	3	5	5
3	2	3	4	4	5	5
4	2	3	3	4	5	5
5	2	3	2	4	5	5
6	2	2	3	4	5	5
7	2	2	4	5	4	3
8	2	4	3	4	5	4
9	2	3	4	4	5	5
10	2	2	3	4	5	5
11	2	3	4	5	4	5
12	2	2	3	4	4	5

Інтерпретація результатів

Здатність правильно розв'язувати педагогічні проблеми визначається за сумою балів, набраною за всіма 12 педагогічними ситуаціями, поділеною на 12.

Середня оцінка:

- а) 4,5-5 балів – свідчення високого рівня розвитку здібностей педагогічного спілкування;
- б) 3,5-4,4 бала – середнього;
- в) 2-3,4 бала – низького.

Ситуаційний тест № 2

«Рівень розвитку педагогічного спілкування»
для контролю рівня володіння навичками
педагогічного спілкування (За Р. Нэмовим)

Ситуація 1. Педагог дає учневі завдання, а той не хоче його виконувати і заявляє: “Я не хочу цього робити!”. Якою має бути реакція вчителя:

- 1) “Не хочеш – змусимо!”;
- 2) “Для чого ж ти тоді прийшов учитися?”;
- 3) “Тим гірше для тебе, залишайся неуком”;
- 4) “Ти усвідомлюєш, чим це може для тебе закінчитися?”;
- 5) “Може, поясниш, чому?”;
- 6) “Давай сядемо та обговоримо – можливо, ти маєш рацію”?

Ситуація 2. Учень, розчарований своїми оцінками, сумнівається у своїх здібностях і в тому, що йому коли-небудь вдасться зрозуміти та засвоїти матеріал, і говорить про це педагогові: “Як Ви вважаєте, чи зможу я вчитися на “відмінно” і не відставати від інших дітей у класі?”. Яку відповідь має дати вчитель:

- 1) “Якщо чесно сказати – сумніваюся”;
- 2) “Так, звичайно, у цьому ти можеш не сумніватися”;
- 3) “У тебе хороші здібності і я покладаю на тебе надії”;
- 4) “Чому ти сумніваєшся в собі?”;
- 5) “Давай поговоримо і з’ясуємо проблеми”;
- 6) “Багато чого залежить від того, як ми з тобою працюватимемо” ?

Ситуація 3. Почався урок. Учні заспокоїлися, настала тиша, і раптом у класі

хтось голосно засміявся. Коли педагог, не встигнувши нічого сказати, здивовано глянув на учня, який засміявся, він, дивлячись прямо у вічі, заявив: “Мені завжди смішно дивитися на Вас і хочеться сміятися, коли Ви починаєте урок”. Як фахівець має відреагувати на це:

- 1) “От тобі й на!”;
- 2) “А що, тобі смішно?”;
- 3) “Ну й заради Бога!”;
- 4) “Ти що, дурний?”;
- 5) “Люблю веселих людей”;
- 6) “Я радий(а), що створюю веселий настрій”?

Ситуація 4. На першому уроці або вже після того, як педагог провів кілька уроків, учень йому заявив: “Я не думаю, що Ви як фахівець зможете нас чогось навчити”. Якою має бути реакція вчителя:

- 1) “Твоя справа – вчитися, а не вчити вчителя”;
- 2) “Таких, як ти, я, звичайно, нічого не зможу навчити”;
- 3) “Можливо, тобі краще перейти в інший клас або навчатися в іншого педагога?”;
- 4) “Тобі просто не хочеться вчитися”;
- 5) “Мені цікаво знати, чому ти так думаєш?”;
- 6) “Давай поговоримо про це докладніше. У моїй поведінці, напевно, є щось таке, що викликає у тебе подібну думку”?

Ситуація 5. Демонструючи самовпевненість, учень говорить педагогові: “Не існує нічого такого, чого б я не зумів зробити, якби захотів. Наприклад, я без особливих зусиль можу освоїти Ваш предмет”. Як має відреагувати педагог:

- 1) “Ти занадто добре думаєш про себе”;
- 2) “Із твоїми здібностями? Сумніваюся!”;
- 3) “Ти, напевно, відчуваєшся досить упевнено, якщо заявляєш так?”;

- 4) “Не сумніваюся в цьому, бо знаю, що якщо ти захочеш, то в тебе все вийде”;
- 5) “Це, напевно, буде вимагати від тебе значних зусиль”;
- 6) “Зайва самовпевненість шкодить справі”?

Ситуація 6. “Я відчуваю, що заняття, які Ви ведете, нічого мені не дадуть,” – каже учень своєму педагогу і додає: “Я взагалі не хочу ходити на ваші уроки”.

Як відреагувати педагогові:

- 1) “Перестань говорити дурниці!”;
- 2) “Нічого собі, додумався!”;
- 3) “Можливо, тобі знайти іншого вчителя?”;
- 4) “Я хотів би докладніше знати, чому в тебе виникло таке бажання?”;
- 5) “А якщо нам попрацювати разом над твоєю проблемою?”;
- 6) “Можливо, твою проблему можна подолати якимось інакше”?

Ситуація 7. Учень, побачивши педагога, каже йому: “У Вас дуже втомлений вигляд”. Як на це має відреагувати вчитель:

- 1) “Я думаю, що тобі не варто робити такі зауваження вчителю”;
- 2) “Так, я погано себе почуваю”;
- 3) “Не хвилюйся за мене, краще на себе подивися”;
- 4) “Я сьогодні погано спав, у мене багато роботи”;
- 5) “Не турбуйся, це не зашкодить нашим заняттям”;
- 6) “Ти дуже уважний, дякую за турботу!”?

Ситуація 8. У відповідь на зауваження педагога учень каже, що йому для освоєння предмета багато працювати не потрібно, бо його вважають здібною людиною. Що має відповісти йому на це педагог:

- 1) “Навряд чи ти відповідаєш цій думці”;
- 2) “Труднощі, які ти дотепер відчував, і твої знання аж ніяк не свідчать про це”;

- 3) “Багато людей вважають себе здібними, але не всі насправді є такими”;
- 4) “Я радий, що ти такої високої думки про себе”;
- 5) “У такому разі ти маєш докладати більше зусиль у навчанні”;
- 6) “Це звучить так, начебто ти сам не дуже віриш у свої здібності”?

Ситуація 9. Учень, поділившись з педагогом своїми сумнівами з приводу можливості глибшого засвоєння предмета, говорить: “Я сказав Вам проте, що мене турбує. Тепер Ви скажіть, у чому причина цього і як мені діяти далі?”. Що має відповісти педагог:

- 1) “Ти, мені здається, комплексуєш”;
- 2) “У тебе немає жодних підстав для занепокоєння”;
- 3) “Перш ніж висловити обґрунтовану думку, мені необхідно розібратися в суті проблеми”;
- 4) “Давай почекаємо, попрацюємо і повернемося до цього питання через певний час. Я думаю, що нам вдасться його вирішити”;
- 5) “Я не готовий зараз дати тобі точну відповідь, мені треба подумати”;
- 6) “Не хвилюйся, і в мене свого часу нічого не виходило”?

Ситуація 10. Учень, явно демонструючи погане ставлення до свого однокласника, говорить: “Я не хочу працювати разом із ним”. Як на це має відреагувати педагог:

- 1) “Ну то й що?”;
- 2) “Все одно доведеться”;
- 3) “Це нерозумно з твого боку”;
- 4) “Але він теж не захоче після цього працювати з тобою”;
- 5) “Чому?”;
- 6) “Ти даремно так”?

Ситуація 11. Учень говорить педагогу: “Я знову забув принести зошит із домашнім завданням”. Як на це відреагувати вчителю:

- 1) “Ну от, знову”;
- 2) “Чи не здається тобі, що ти безвідповідальний?”;
- 3) “Думаю, що настав час серйознішати”;
- 4) “Я хотів би знати, чому?”;
- 5) “У тебе, мабуть, не було для цього можливості?”;
- 6) “Як ти думаєш, чому я щораз нагадую про це?”

Ситуація 12. Учень каже педагогові: “Я хотів би, щоб Ви ставилися до мене краще, ніж до інших учнів”. Якою має бути реакція вчителя:

- 1) “Чому я маю ставитися до тебе краще, ніж до всіх інших?”;
- 2) “Я не збираюся грати в улюбленців і фаворитів!”;
- 3) “Мені не подобаються люди, які заявляють так, як ти”;
- 4) “Я хотів би знати, чому я маю виділяти тебе серед інших?”;
- 5) “Якби я тобі сказав, що ставлюся до тебе краще, ніж до інших, ти почував би себе комфортніше?”;
- 6) “А як я насправді до тебе ставлюся?”

Опрацювання результатів

Кожну відповідь – вибір одного із запропонованих варіантів – оцініть у балах відповідно до ключа, поданого у таблиці нижче. Ліворуч по вертикалі зазначено порядкові номери педагогічних ситуацій, а праворуч угорі представлено номери альтернативних відповідей. У самій таблиці наведено бали, якими оцінюють різні варіанти відповідей на різні педагогічні ситуації.

Порахуйте загальну суму набраних вами балів.

Номер ситуації	Варіант відповіді					
	1	2	3	4	5	6
1	2	3	4	4	5	5
2	2	3	3	4	5	5
3	4	3	4	2	5	5
4	2	2	3	3	5	5
5	2	2	4	5	4	3
6	2	4	3	4	5	4
7	2	3	2	4	5	5
8	2	2	3	4	5	5
9	2	3	4	5	4	5
10	2	2	3	4	4	5
11	2	3	4	4	5	5
12	2	2	3	4	5	5

Інтерпретація результатів

Здатність правильно розв'язувати педагогічні проблеми визначається за сумою балів, набраною за всіма 12 педагогічними ситуаціями, поділеною на 12.

Середня оцінка:

- а) 4,5-5 балів – свідчення високого рівня розвитку здібностей педагогічного спілкування;
- б) 3,5-4,4 бала – середнього;
- в) 2-3,4 бала – низького.

Рекомендована література для самостійного ознайомлення:

1. Буяльский Б.А. Курс на мастерство / Б.А. Буяльский. – К.: Вища школа, 1974. – С. 37-39.
2. Основы педагогического мастерства / [Под ред. И.А. Зязюна]. – М.: Астрель, 1989. – С. 7-10, 16-18.
3. Горбушина А.А. Выразительное чтение и рассказывание / А.А. Горбушина. – М.: Просвещение, 1976. – С. 30-54.
4. Карнеги Д. Как выработать уверенность в себе и влиять на людей, выступая публично / Д. Карнеги. – М.: Попурри, 1989. – С. 367-383, 403-436.
5. Сухомлинський В. О. Як виховати справжню людину. Вибр. твори: В 5 т. / В.О. Сухомлинський. – К.: Вища школа, 1976. – Т. 2. – 1976. – С. 206-208, 296-306, 399-402, 414-416.
6. Томан Іржі. Мистецтво говорити / Т. Іржі. – К.: “Академвидав”, 1989. – С. 208-227.

РЕФЕРАТ

Пояснювальна записка: 80 с., 5 додатків, 68 джерел.

Об'єкт дослідження: процес розвитку педагогічної майстерності студентів магістратури.

Предмет дослідження: специфіка застосування інтерактивних технологій при навчанні студентів магістратури педагогічної майстерності.

Мета дипломної роботи: описати особливості застосування інтерактивних технологій розвитку педагогічної майстерності студентів магістратури.

Методи дослідження представлені пошуковим аналізом літератури вітчизняних та іноземних дослідників, застосуванням описового методу та методу систематизації результатів дослідження, реалізовані через комплекс більш конкретних методів і прийомів аналізу; педагогічним експериментом формувального типу.

У **вступі** охарактеризований стан проблеми, конкретизовані завдання на дипломну роботу.

У **теоретичній частині** здійснено літературний аналіз вітчизняних та зарубіжних джерел щодо основ педагогічної майстерності та інтерактивних педагогічних технологій навчання, визначення понять педагогічної майстерності та інтерактивних педагогічних технологій навчання; досліджені особливості, а також, методи застосування інтерактивних форм навчання при вдосконаленні навичок педагогічного спілкування.

У **практичній частині** були більш детально проаналізовані навички педагогічного спілкування; досліджені методи застосування інтерактивних педагогічних технологій задля підвищення рівня оволодіння навичками педагогічного спілкування студентів магістратури та застосовані на практиці.

Наукова новизна даної роботи полягає в розробці комплексу інтерактивних методик при розвитку педагогічної майстерності студентів магістратури.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що результати можуть бути використанні при розробці уроків з методики викладання іноземних мов для студентів вищого навчального закладу.

Ключові слова: ПЕДАГОГ, СТУДЕНТ, ЗДОБУВАЧ ОСВІТИ, НАВЧАННЯ, ПЕДАГОГІЧНА МАЙСТЕРНІСТЬ, ПЕДАГОГІЧНЕ СПІЛКУВАННЯ, ПЕДАГОГІЧНИЙ ЕКСПЕРИМЕНТ, БЕСІДА, РОЗПОВІДЬ, ДИСПУТ, ГУМАННІСТЬ, КОНТАКТ, СТИЛІ КОМУНІКАЦІЇ, МОДЕЛІ ПЕДАГОГІЧНОГО СПІЛКУВАННЯ, КОМУНІКАТИВНА ПОВЕДІНКА, КУЛЬТУРА МОВИ, БАР'ЄРИ У СПІЛКУВАННІ, НАВЧАЛЬНІ ВПРАВИ, ІНТЕРАКТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ.

SUMMARY

Diploma paper: 80 p., 5 appendixes, 68 sources.

The **object** of the research is the process of developing of master students' pedagogical skills.

The **subject** of the research is the specifics of using interactive technologies in teaching master students' pedagogical skills.

The **purpose** of the research is to describe the peculiarities of application of interactive technologies for development of master students' pedagogical skills.

Methods of the research are represented by a search analysis of the literature of domestic and foreign researchers, application of a descriptive method and a method of systematization of research results, implemented through a complex of more specific analysis methods and techniques; formation pedagogical experiment.

The **foreword** describes the state of the problem, concretizes the tasks for the thesis.

The **theoretical section** shows a literary analysis of domestic and foreign sources on the basics of pedagogical proficiency and interactive pedagogical teaching technologies, definition of the concepts of a pedagogical proficiency and interactive pedagogical teaching technologies; peculiarities and methods of applying interactive forms of learning with advanced pedagogical communication skills have been investigated.

In the **practical section** the pedagogical communication skills were analyzed in more detail; methods of application of interactive pedagogical technologies to increase the level of mastery of pedagogical communication skills of master's students are studied and applied in practice.

The **scientific novelty** of this work is to develop a set of interactive methods for the development of pedagogical skills of master's students.

The **practical value** of the study is that the results can be used in the development of lessons on the methodology of teaching foreign languages for students of a higher educational institution.

Key words: EDUCATOR, STUDENT, EDUCATIONAL RESEARCHER, TEACHING, PEDAGOGICAL SKILL, PEDAGOGICAL COMMUNICATION, PEDAGOGICAL EXPERIMENT, CONVERSATION, STORY, DISPUTE, HUMANITY, CONTACT, COMMUNICATION STYLES, MODELS OF PEDAGOGICAL COMMUNICATION, COMMUNICATIVE BEHAVIOR, LANGUAGE CULTURE, COMMUNICATION BARRIERS, EDUCATIONAL EXERCISES, INTERACTIVE TECHNOLOGIES.